

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**ANALIZA DEJAVNIKOV UPORABE
NELEGALNE PROGRAMSKE OPREME**

Marina Vorobec

Ljubljana, oktober 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

**ANALIZA DEJAVNIKOV UPORABE NELEGALNE PROGRAMSKE
OPREME**

Kandidat/ka: Marina Vorobec

Vpisna številka: 04036413

Študijski program: Univerzitetni študijski program Uprava I. stopnja

Mentor: prof. dr. Mirko Vintar

Ljubljana, oktober 2011

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Marina Vorobec, študentka univerzitetnega študijskega program Uprava I. stopnja, z vpisno številko 04036413, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: Analiza dejavnikov uporabe nelegalne programske opreme.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oziroma citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata, bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja, bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oziroma ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Jelica Žalig Grce

Ljubljana, oktober 2011

Podpis avtorice:

POVZETEK

Diplomsko delo se osredotoča na analizo dejavnikov uporabe nelegalne programske opreme. Cilj diplomskega dela je dokazati, da je med uporabniki programske opreme še zmeraj veliko tistih, ki uporabljajo programsko opremo brez zakonito kupljene licence, ugotoviti, ali vedo, da gre za krajo intelektualne lastnine, ter ugotoviti, zakaj bi pravzaprav tvegali storiti kaznivo dejanje. Po podrobni preučitvi industrije programske opreme pridemo do ugotovitve, kako pomembno je dobiti boj proti piratstvu. Glede na negativne posledice piratstva, kot so izguba dobička računalniških podjetji, zaviranje inovacij, zaviranje rasti gospodarstva in podobno, spoznamo pomembnost organizacij v tej industriji, ki skrbijo za izkoreninjenje piratstva. Ena takih organizacij je Združenje za poslovno programsko opremo. Praktični del diplomske naloge sloni na anketiranju ciljne skupine, v katero spadajo študentje z območja Gorenjske. Anketa je bila zasnovana na podlagi globalne raziskave BSA leta 2010. Z izbrano metodo raziskovanja je postavljena hipoteza potrjena.

Ključne besede: analiza dejavnikov uporabe nelegalne programske opreme, programska oprema, licenca, intelektualna lastnina, piratstvo, Združenje za poslovno programsko opremo (BSA)

SUMMARY

ANALYSIS OF THE FACTORS OF ILLEGAL SOFTWARE

Diploma thesis focuses on the analysis of the factors of illegal software. The aim of thesis is to demonstrate that many of the software users still use software without legally purchased license, to determine whether they know that is a theft of intellectual property, and to determine why would risk to do the crime. After a thorough study of the software industry, we realize how important is to win the fight against piracy. Given the negative consequences of piracy, such as loss of profit of computer companies, inhibiting innovation, inhibit the growth of the economy and similar, we have learned the importance of organizations in this industry who take care of eradication of piracy. One such organization is Business Software Alliance. The practical part of the thesis is the analysis of the surveys aimed at targeted group. The targeted group were students in the area of Gorenjska. The survey was based on a global research BSA in 2010. With the chosen method of research the hypothesis is confirmed.

Keywords: analysis of the factors of illegal software, software, license, intellectual property, piracy, Business Software Alliance

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA.....	i
POVZETEK	ii
SUMMARY	iii
KAZALO	iv
1 UVOD	1
2 INDUSTRIJA PROGRAMSKE OPREME	3
2.1 PROGRAMSKA OPREMA	3
2.1.1 SISTEMSKA PROGRAMSKA OPREMA.....	3
2.1.2 UPORABNIŠKA PROGRAMSKA OPREMA	4
2.2 LASTNIŠTVO PROGRAMSKE OPREME	5
2.2.1 LICENCE PROGRAMSKE OPREME	6
3 ZAKONODAJA	7
3.1 MEDNARODNE POGODBE	7
3.1.1 BERNSKA KONVENCIJA ZA VARSTVO KNJIŽEVNIH IN UMETNIŠKIH DEL ...	8
3.2 PREDPISI EVROPSKE UNIJE.....	8
3.2.1 DIREKTIVA SVETA ŠT. 2004/48/ES EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA Z DNE 29. APRILA O UVELJAVLJANJU PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE	8
3.2.2 DIREKTIVA SVETA ŠT. 91/250/EGS Z DNE 14. MAJA 1991 O PRAVNEM VARSTVU RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV.....	8
3.2.3 DIREKTIVA SVETA ŠT. 92/100/EGS Z DNE 19. NOVEMBRA 1992 O PRAVICI DAJANJA V NAJEM IN PRAVICI POSOJANJA TER DOLOČENIH PRAVICAH, SORODNIH AVTORSKI, NA PODROČJU INTELEKTUALNE LASTNINE.....	9
3.2.4 DIREKTIVA SVETA ŠT. 93/98/EGS Z DNE 29. OKTOBRA 1993 O USKLADITVI TRAJANJA VARSTVA AVTORSKE PRAVICE IN DOLOČENIH SORODNIH PRAVIC	9
3.3 PREDPISI REPUBLIKE SLOVENIJE	10
3.3.1 ZAKON O INDUSTRIJSKI LASTNINI.....	10
3.3.2 ZAKON O AVTORSKIH IN SORODNIH PRAVICAH.....	10
3.3.3 KAZENSKI ZAKONIK REPUBLIKE SLOVENIJE.....	11

3.3.4 USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE.....	11
3.3.5 ZAKON O VARSTVU KONKURENCE	11
3.3.6 ZAKON O GOSPODARSKIH DRUŽBAH	11
3.3.7 ZAKON O CARINSKIH UKREPIH PRI KRŠITVAH PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE	11
3.4 TRŽNI INŠPEKTORAT	12
4 NAČINI UPORABE NEZAKONITE PROGRAMSKE OPREME	13
4.1 PIRATSTVO.....	13
4.2 OBLIKE PIRATSTVA.....	13
4.2.1 PIRATSTVO KONČNIH UPORABNIKOV	13
4.2.2 NAMEŠČENA PROGRAMSKA OPREMA	14
4.2.3 INTERNETNO PIRATSTVO	14
4.2.4 PONAREJANJE	14
4.2.5 PIRATSTVO INTERNETNE JAVNE RAZPRODAJE.....	14
4.3 POMEMBNOST LICENC PROGRAMSKE OPREME.....	14
4.4 VRSTE UPORABNIKOV	15
5 RAZŠIRJENOST PIRATSTVA PO GEOGRAFSKIH OBMOČJIH.....	16
5.1 RAZŠIRJENOST PO SVETU	16
5.2 RAZŠIRJENOST PO EVROPI	17
5.2.1 NASPROTJE MED VZHODNO IN ZAHODNO EVROPO.....	17
5.3 RAZŠIRJENOST V SLOVENIJI	18
6 EKONOMSKI VIDIK	19
6.1 VPLIV PIRATSTVA NA EKONOMIJO.....	19
6.1.1 NEGATIVNE POSLEDICE PIRATSTVA	19
6.1.2 POZITIVNE POSLEDICE PIRATSTVA	20
7 BOJ PROTI NEZAKONITI PROGRAMSKI OPREMI	22
7.1. UKREPI MICROSOFTA V BOJU PROTI PIRATSTVU	22
7.1.1 USPOSABLJANJE UPORABNIKOV	23
7.1.2 ZAŠČITA PROTI PIRATSTVU, VGRAJENA V ORIGINALNI OPERACIJSKI SISTEM.....	23
7.1.3 ZDRUŽENJE ZA POSLOVNO PROGRAMSKO OPREMO	24
7.2 UČINKOVITOST BOJA PROTI PIRATSTVU	25
7.3 PIRATSKA STRANKA SLOVENIJE	25

8 PREDSTAVITEV EMPIRIČNE RAZISKAVE	26
8.1 REZULTATI ANKETE	26
9 ANALIZA IN SINTEZA REZULTATOV RAZISKAVE	38
10 ZAKLJUČEK.....	39
LITERATURA	41
VIRI	42

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Spol anketirancev	27
Grafikon 2: Starost anketirancev	28
Grafikon 3: Trenutna programska oprema anketirancev	29
Grafikon 4: Pozornost pri nakupu programske opreme.....	30
Grafikon 5: Prednosti licenčne programske opreme	31
Grafikon 6: Razlika med legalno in nelegalno programsko opremo	32
Grafikon 7: Vpletenost v piratstvo programske opreme	33
Grafikon 8: Varnejša in zanesljivejša programska oprema	34
Grafikon 9: Zaščita intelektualne lastnine prinaša gospodarske koristi	35
Grafikon 10: Kaznivo piratstvo v Sloveniji	36
Grafikon 11: Razlog za piratstvo	37

KAZALO SLIK

Slika 1: Stopnja piratstva programske opreme po regijah.....	17
--	----

KAZALO TABEL

Tabela 1: Spol anketirancev	26
Tabela 2: Starost anketirancev	27
Tabela 3: Trenutna programska oprema anketirancev	28
Tabela 4: Pozornost pri nakupu programske opreme	29
Tabela 5: Prednosti licenčne programske opreme.....	30
Tabela 6: Razlika med legalno in nelegalno programsko opremo	31
Tabela 7: Vpletenost v piratstvo programske opreme	32
Tabela 8: Varnejša in zanesljivejša programska oprema.....	33
Tabela 9: Zaščita intelektualne lastnine prinaša gospodarske koristi	34
Tabela 10: Kaznivo piratstvo v Sloveniji	35
Tabela 11: Razlog za piratstvo	36

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Anketni list.....	45
------------------------------	----

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

Kratica	Pomen
BSA	Business Software Alliance
NFR	Not for resale
OEM	Original equipment manufacturer
P2P	Peer to peer
DRM	Digital Rights Management Systems

SLOVAR SLOVENSКИH PREVODOV IN TUJIH IZRAZOV

Tuji izraz	Slovenski prevod
Business Software Alliance	Združenje za poslovno programsko opremo
Not for resale	Ni za preprodajo
Original equipment manufacturer	Originalna programska oprema
Peer to peer	Sejalec sejalcu oz. uporabnik uporabniku
Digital Rights Management Systems	Sistemi digitalnega upravljanja pravic

1 UVOD

Za čas, v katerem živimo, velja, da se informacijsko-komunikacijske tehnologije razvijajo izredno hitro, vsak dan smo priča novostim na vseh področjih. Enako velja za industrijo programske opreme, zato ni nenavadno, da v le tej prihaja do uporabe nelegalne programske opreme, ki predstavlja vedno večji problem v industriji programske opreme.

Tehnološki razvoj na področju informacijske tehnologije in delovanje tržnega gospodarstva sta pospešila piratstvo in ponarejanje programske opreme. Zaradi dokaj visokih cen programske opreme vedno bolj pogosto prihaja do uporabe nelegalne programske opreme. Tako je nekaterim uporabnikom bolj pomembna nizka cena kot pa kakovost.

Rezultati raziskave BSA iz leta 2010 kažejo, da je globalna stopnja piratstva v istem letu dosegla 42 odstotkov, kar je odstotek manj kot leto prej. Po rezultatih sodeč, večina uporabnikov ceni legalno programsko opremo, vendar velikokrat pride do pomote, saj ne vedo, ali gre za legalno ali nelegalno programsko opremo. (BSA, avgust 2011)

Tržna inšpekcija je leta 2007 pregledovala zakonitost uporabe računalniških programov v 147 slovenskih podjetjih. Ugotovili so, da je dobra polovica podjetij uporabljala nelegalno programsko opremo, pri čemer je 22 podjetij dobilo denarno kazen, ostala pa le opozorilo.

Dejstvo je, da je računalnik nepogrešljivo orodje za človeka tako v domačem kot delovnem okolju, ta pa je opremljen z ustrezno programsko opremo. Problem se pojavi, ker številni računalniške programe uporabljajo, ne da bi jih plačali.

Namen diplomskega dela je podrobneje predstaviti problem nelegalne programske opreme in analizirati obstoječe raziskave o piratstvu.

Cilj diplomskega dela je analizirati dejavnike uporabe nelegalne programske opreme ter ugotoviti, v kolikšni meri uporabniki poznajo prednosti in slabosti uporabe le te. Predstavljene bodo vrste programske opreme in v kakšnih oblikah se pojavlja piratstvo ter kako ga prepoznati.

Prvenstvena hipoteza raziskave je dokazati, da je med uporabniki programske opreme veliko tistih, ki uporabljajo nelegalno programsko opremo ter predvsem ugotoviti razloge zakaj.

Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela, na teoretični in praktični del. V teoretičnem delu se osredotoča predvsem na piratstvo in razširjenost le tega. Teoretični del diplomske naloge sloni na uporabi knjižnih in spletnih virov, tudi v angleškem jeziku.

V okviru praktičnega dela nameravamo izvesti anketiranje (ciljna skupina bodo študentje na območju Gorenjske), s katerim bomo ugotovili, v kolikšni meri so študentje seznanjeni z uporabo originalne in neoriginalne programske opreme in ali poznajo prednosti in slabosti le te. Predvsem pa nas zanima, koliko jih zakonito uporablja računalniške programe. Anketa je anonimna, njeni rezultati pa bodo uporabljeni izključno za potrebe diplomske naloge.

2 INDUSTRIJA PROGRAMSKE OPREME

Programska oprema je navidezna stvar, ki se nahaja v računalniškem pomnilniku in skupaj s strojno opremo računalnika tvorijo celoto. (Wikimedia Foundation, Inc., 2011a)

Programska oprema je zbirka računalniških programov in z njimi povezanih podatkov, ki v skladu z navodili narekujejo računalniku, kaj in kako to storiti. Kar pomeni, da ukaze, ki naj jih izvrši računalnik, vnaprej pripravimo in drugega za drugim nanizamo v program. Kombinacijo vseh programov, ki jih uporabljamo pri obdelavi podatkov z računalnikom, imenujemo programska oprema računalnika.

Programsko opremo lahko izdelamo sami. Ker pa je njena izdelava kompleksna in dolgotrajna, programsko opremo najpogosteje kupimo. Z nakupom ne postanemo imetnik programov, temveč dobimo le dovoljenje oziroma licenco za njihovo uporabo na enem računalniku. Ko izide nova različica programa, lahko že kupljeni program po nižji ceni nadgradimo, staro različico pa shranimo.

Nekateri razvijalci programske opreme ponujajo svoje programe brezplačno v preizkus. Preizkusna različica programa je časovno omejena. Če je uporabniku program všeč, pošlje avtorju kupnino, avtor pa mu dostavi navodila in licenco. Programi, ki se prodajajo na tak način, so preizkusni programi, javni programi pa so brezplačni. Avtorji so jih izdelali z željo, da bi bili dostopni najširšemu krogu uporabnikov, zato za njihovo uporabo ne zahtevajo nobenega plačila.

2.1 PROGRAMSKA OPREMA

Ker so obdelave, ki jih opravljamo s programi, lahko zelo različne, je različna tudi programska oprema, in sicer delimo jo na sistemsko in uporabniško programsko opremo. (Wechtersbach in Lokar, 2004)

2.1.1 SISTEMSKA PROGRAMSKA OPREMA

Pri razvoju prvih računalnikov je delovanje vseh računalnikov nadziral izključno človek. Napredek na tem področju je pripeljal do zmogljivejših in hitrejših računalnikov, s čimer je postal človek kot upravitelj računalnikov prepočasen. Razvijalci računalnikov so zato začeli razmišljati, kako bi lahko računalnik kompleksna in raznolika opravila nadziral samostojno.

Tako so začeli nastajati posebni nadzorni programi oziroma sistemsko programska oprema. Z njo je človek vse več nalog, povezanih z nadzorovanjem in usklajevanjem izvajanja

programov, prepustil računalniku. Najpomembnejše sestavine sistemske programske opreme so operacijski sistemi in prevajalniki.

Operacijski sistem je niz programov, ki nadzira in usklajuje delovanje računalnika. Njegova naloga je optimalna izraba zmogljivosti računalnika. Enotam računalnika posreduje potrebne podatke, odloči, kdaj naj začnejo delovati in nadzira njihovo delovanje. Enoti, ki zahtevane naloge ne zna izvesti, posreduje navodila za delo. Ob kakršnemkoli problemu se izvajanje programa ustavi in o napaki obvesti program, ta pa uporabnika. Operacijski sistem je torej vrsta vmesnika med strojno in uporabniško programsko opremo.

Zgoraj omenjeni prevajalniki niso mišljeni kot prevajalniki iz slovenščine v tuji jezik. Vsi podatki, ki jih razume centralna procesna enota računalnika, so kodirani dvojniško; prav tako pa tudi ukazi. Pisanje takih ukazov ni lahko delo – med delom se velikokrat zmotimo, zato moramo že napisane ukaze velikokrat tudi popravljati.

Za razvijanje programov zato rajši uporabljamo višje programske jezike, ki so bolj podobni našemu načinu razmišljanja. Za preoblikovanje v dvojniško kodo pa uporabljamo za to primerne prevajalnike. Tako imamo prevajalnike za programski jezik BASIC, prevajalnik za pascal in druge. (Wechtersbach in Lokar, 2004)

2.1.2 UPORABNIŠKA PROGRAMSKA OPREMA

Računalnike uporabljamo v različne namene: na njem odigramo arkadno igro, z njim napišemo pismo, si utrdimo znanje, narišemo risbo, preberemo novice ali uredimo podatke. Vsa opravila na računalniku opravimo z uporabniško programsko opremo. Sestavljena je iz različnih, že izdelanih programov, ki jih moramo le pravilno namestiti v računalnik in že jih lahko uporabljamo, ter programov, ki jih razvijemo sami.

Med uporabniško programsko opremo so najbolj razširjene računalniške igre, kjer gre za zanimiv spekter ugank, nalog in novih izzivov. Povečuje pa se tudi uporaba računalniških izobraževalnih programov, s katerimi pridobivamo znanje, urimo različne spretnosti ali se kako drugače izobražujemo.

Sklop programov, s katerimi izdelamo določene izdelke, kot so besedila, slike, tabele, imenujemo programska orodja. V to skupino sodijo:

- Urejevalniki besedil – programi za vnos, popravljanje, oblikovanje in shranjevanje besedil. Z lahkoto oblikujemo znake, premetavamo besede, urejamo odstavke, prenašamo in brišemo dele besedil, besedilo natisnemo na tiskalniku in podobno.

- Programi za obdelavo podatkov, ki jih uporabljamo za hranjenje, spreminjanje, iskanje, urejanje ter podobno obdelavo besednih, številčnih, grafičnih, zvočnih in drugih podatkov.
- Grafični programi, s katerimi ustvarjamo risbe in slike, s katerimi dopolnjujemo različna besedila, izdelujemo predstave in animacije.
- Programi za delo z zvokom, ki jih uporabljamo za ustvarjanje glasbe in govora ter izdelavo različnih zvočnih zapisov.
- Komunikacijski programi, ki nam omogočajo vzpostavitev zveze z drugimi računalniki, pošiljanje in sprejemanje podatkov ter komuniciranje z enim ali več uporabniki hkrati. (Wechtersbach in Lokar, 2004)

2.2 LASTNIŠTVO PROGRAMSKE OPREME

Programska oprema je intelektualna lastnina stvaritelja. Za intelektualno lastnino velja, da združuje vse pravice, nastale z intelektualno stvaritvijo posameznika.

Pravice industrijske lastnine se podelijo kot patenti ali pa se registrirajo (blagovne in storitvene znamke, modeli ...) na podlagi vložene prijave, ki morajo izpolnjevati z zakoni predpisane zahteve (formalne in vsebinske). Te pravice so časovno in teritorialno omejene, zasebne in izključne, ker dajejo imetniku izključno pravico nad gospodarsko izrabo predmeta varstva in njihovim uveljavljanjem.

Pravice industrijske lastnine sodijo pod avtorske pravice in so del zasebnega civilnega prava ter varujejo izraženost dela v opredmeteni obliki (pisana in govorjena dela) in neopredmeteni obliki (uporaba analogne in digitalne tehnologije). Avtorske pravice se nanašajo na izvirna dela, ki so pridobljena s stvaritvijo dela. (Strel, 2007)

Patent je pravica, ki jo država podeli stvaritelju za izum s področja tehnike, ki je nov, na inventivni ravni in industrijsko uporabljiv. S patentom se prepreči tretjim osebam, ki nimajo imetnikove privolitve, da izdelujejo, uporabljajo, ponujajo v prodajo, prodajajo ali v te namene uvažajo proizvod ali postopek, saj gre v tem primeru za kršenje patenta. V uredbi Vlade Republike Slovenije so opredeljeni pogoji za podeljevanje patentov za posamezna področja tehnike z določenimi tehničnimi ali tehnološkimi posebnostmi. (ZIL-1, 10. člen)

Pravne podlage teh pravic so podrobneje opisane v naslednjem poglavju.

2.2.1 LICENCE PROGRAMSKE OPREME

Razmerje med lastnikom in uporabnikom programske opreme je določeno z licenco.

Licenca je javni dokument, ki določa kdo, kako in v katere namene se lahko uporablja programska oprema, ki spada pod določeno licenco, kar pomeni, da je kršenje licenčnih pogojev prekršek, kateremu sledijo primerne sankcije. (Wikimedia Foundation, Inc., 2011b)

Vrste programskih oprem na podlagi licenc:

- Lastniška programska oprema ni na voljo brezplačno. Redistribucija in spreminjanje programske opreme je omejeno ali pa od uporabnika zahteva, da pred tem pridobi soglasje lastnika kode. (Wikimedia Foundation, Inc., 2011c)
- Plačljivo programsko opremo razvijajo podjetja v zameno za denarno plačilo. Večina komercialne oziroma plačljive programske opreme je lastniške. Na voljo je tudi komercialna programska oprema, ki jo uporabniki morajo plačati in je prosta, prav tako pa obstaja tudi nekomercialna koda, ki ni prosta. (Wikimedia Foundation, Inc., 2011d)
- Brezplačna programska oprema je velikokrat razvita z javnimi sredstvi na univerzah ali kot plod dela navdušencev. Na voljo je brezplačno in brez izvorne kode. (R.R.Stalman, 2002)
- Prosta programska oprema
Pri prosto programski opremi (t. i. prosto programje) je posamezna koda prosta v naslednjih primerih:
 1. ko se uporablja za katerikoli namen,
 2. ko gre za preučevanje načina njenega delovanja in spreminjanja (predpogoj za izvajanje je dostop do izvorne kode),
 3. za redistribucijo izvorne kode,
 4. za izboljšave izvorne kode in izdaje spremenjene kode ostalim.

Prosta koda ne pomeni, da je koda vedno na voljo brezplačno. (R.R.Stalman, 2002)

- Odprta programska oprema je programska oprema, za katero je izvorna koda izdana pod zaščitno licenco (npr. javna domena), ki ustreza kriterijem odprtokodne definicije. Ta dovoljuje uporabo in spreminjanje programske opreme, njeno razširjanje v spremenjeni ali nespremenjeni obliki. Največkrat je razvita v javnosti. (Wikimedia Foundation, Inc., 2011e)

3 ZAKONODAJA

Pravice intelektualne lastnine tvorijo samostojno pravno področje, v katerega so vključene sprejete mednarodne pogodbe, predpisi Evropske unije in trije bistveni zakoni v Sloveniji: Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah, Zakon o industrijski lastnini in Zakon o varstvu topografije polprevodniških vezij. (Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino, junij 2011)

3.1 MEDNARODNE POGODBE

Z namenom poenotenja prava intelektualne lastnine so države podpisnice sklenile kar nekaj mednarodnih sporazumov in pogodb, ki urejajo področje pravic industrijske lastnine ali področje avtorskih in sorodnih pravic. S tem se države podpisnice obvezujejo, da bodo ščitile pravice intelektualne lastnine tujih državljanov.

Pomembni mednarodni pravni akti, sprejeti na področju varstva avtorskih in sorodnih pravic:

- Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS-MP, št. 10/1995)
- Konvencija o ustanovitvi Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (Uradni list SFRJ-MP, št. 31/1972 in št. 4/1986, Uradni list RS št. 24/1992, Uradni list RS-MP, št. 9/1992, št. 3/2001, št. 3/2007)
- Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del (Uradni list SFRJ-MP, št. 14/1975 in 4/1986, Uradni list RS št. 24/1992, Uradni list RS-MP, št. 9/1992, št. 3/2007)
- Svetovna konvencija o avtorski pravici (Uradni list SFRJ-MP, št. 54/1973, Uradni list RS-MP, št. 15/1992)
- Konvencija o razdelitvi signalov za prenos programa po satelitu (Uradni list SFRJ-MP, št. 13/1977, Uradni list RS-MP, št. 15/1992)
- Konvencija za varstvo proizvajalcev fonogramov pred nedovoljenim presnemavanjem njihovih fonogramov (Uradni list RS-MP, št. 8/1996)
- Mednarodna konvencija za varstvo izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in radiodifuznih organizacij (Uradni list RS-MP, št. 8/1996)
- Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici (Uradni list RS-MP, št. 25/1999)
- Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o izvedbah in fonogramih (Uradni list RS-MP, št. 25/1999)
- Pariška konvencija za varstvo industrijske lastnine
- Evropska konvencija o patentih (URSIL, 2006–2010)

3.1.1 BERNSKA KONVENCIJA ZA VARSTVO KNJIŽEVNIH IN UMETNIŠKIH DEL

Ob spoznanju, da nacionalno pravno varstvo avtorjev ne bo zadostovalo pri varovanju njihovih pravic, je bila 9. septembra 1886 podpisana Bernska konvencija. Nastala je posebna Unija za varstvo pravic avtorjev na njihovih književnih in umetniških delih, ki je temelj mednarodnega varstva avtorskih del. Število držav podpisnic, ki so tvorile omenjeno Unijo, se je iz leta v leto večalo.

Čeprav je že iz naslova konvencije razvidno, da gre za varovanje književnih in umetniških del, pa 2. člen podrobneje opredeljuje izraz književna in umetniška dela, kamor spadajo vse stvaritve s književnega, znanstvenega in umetniškega področja, ne glede na način in obliko njihovega izražanja, v nadaljevanju tega člena pa so avtorska dela tudi naštet.

2. člen konvencije opredeljuje tudi, da prevodi, priredbe, glasbene obdelave in druge predelave književnega ali umetniškega dela uživajo enako varstvo kot izvirna dela, vendar brez škode na pravico avtorja izvirnega dela. (Strnad, 2001)

3.2 PREDPISI EVROPSKE UNIJE

Ker je računalniško piratstvo vedno bolj razširjeno, so zelo pomembni načini njihovega varovanja, zato se je Evropska unija angažirala na tem področju že leta 1991, kar pričakuje tudi od svojih članic.

Glavni akti Evropske unije so opredeljeni v naslednjih podpoglavjih.

3.2.1 DIREKTIVA SVETA ŠT. 2004/48/ES EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA Z DNE 29. APRILA O UVELJAVLJANJU PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE

Ob upoštevanju dejstva, da je varstvo intelektualne lastnine bistvena sestavina uspeha notranjega trga, direktiva z dne 29. aprila 2004 določa, da bi morala industrija imeti glavno vlogo v boju proti piratstvu in ponarejanju. Države članice naj bi v sodelovanju s komisijo dajale spodbudo k razvoju kodeksov ravnanja na splošno, s tem pa bi omejevale kršitve pravic intelektualne lastnine v sektorjih, kjer je piratstva veliko.

3.2.2 DIREKTIVA SVETA ŠT. 91/250/EGS Z DNE 14. MAJA 1991 O PRAVNEM VARSTVU RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV

Glavna značilnost te direktive je poenotenje avtorskega prava na področju računalniških programov, saj veljavna zakonodaja ni jasno varovala le teh.

Po določbah direktive države članice varujejo računalniške programe z avtorsko pravico kot književna dela v smislu Bernske konvencije za varstvo književnih in umetniških del. Tako kot vse države članice se je tudi Slovenija pri sprejemanju svoje zakonodaje zgledovala po tej direktivi, zato lahko opazimo veliko podobnosti med direktivo in Zakonom o avtorskih in sorodnih pravicah.

3.2.3 DIREKTIVA SVETA ŠT. 92/100/EGS Z DNE 19. NOVEMBRA 1992 O PRAVICI DAJANJA V NAJEM IN PRAVICI POSOJANJA TER DOLOČENIH PRAVICAH, SORODNIH AVTORSKI, NA PODROČJU INTELEKTUALNE LASTNINE

Direktiva je bila izdana zaradi razlik v pravnem varstvu po zakonodaji in praksi držav članic za avtorsko-pravno varovana dela in predmete varstva sorodnih pravic glede najema in posojanja, saj imata prav najem in posojanje pomembno vlogo za avtorje, izvajalce, proizvajalce fonogramov ter filmske producente. Nevarnost jim predstavlja piratstvo.

3.2.4 DIREKTIVA SVETA ŠT. 93/98/EGS Z DNE 29. OKTOBRA 1993 O USKLADITVI TRAJANJA VARSTVA AVTORSKE PRAVICE IN DOLOČENIH SORODNIH PRAVIC

Namen direktive je uskladiti trajanje varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic. Tako direktiva določa, da pravice avtorja književnega ali umetniškega dela po Bernski konvenciji trajajo v obdobju avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti. V primeru ko je avtorjev več, se trajanje varstva računa od smrti zadnjega avtorja, pri anonimnih delih pa od dneva njegove objave. (Urad za publikacije Evropske unije, 2011)

Drugi akti, ki urejajo pravice avtorskega prava:

- Direktiva Sveta št. 93/83/EGS z dne 27. septembra 1993 o uskladitvi določenih pravil o avtorski in sorodnih pravicah v zvezi s satelitskim radiodifuznim oddajanjem in kabelsko retransmisijo
- Direktiva št. 96/9/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. marca 1996 o pravnem varstvu baz podatkov
- Direktiva št. 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi
- Direktiva št. 2001/84/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. septembra 2001 o sledni pravici v korist avtorja izvirnega umetniškega dela (URSIL, 2006–2010)

3.3 PREDPISI REPUBLIKE SLOVENIJE

3.3.1 ZAKON O INDUSTRIJSKI LASTNINI

Ker so pravice intelektualne lastnine zasebne pravice in ne stvarne, saj jih posamezniki dobijo pri različnih intelektualnih stvaritvah, jih razvrščamo v dve skupini, in sicer v pravice industrijske lastnine in avtorske in sorodne pravice. (Bohak, 2003)

Kot vsebino in predmet Zakona o industrijski lastnini določa 1. člen, ki pravi, da zakon določa vrste pravic, postopke za podelitev in registracijo teh pravic, sodno varstvo in zastopanje strank v postopkih po tem zakonu. Tako med pravice industrijske lastnine spadajo patent, model, znamka in geografska označba. S temi pravicami so ti predmeti pravno zavarovani. (ZIL-1, 1.člen)

3.3.2 ZAKON O AVTORSKIH IN SORODNIH PRAVICAH

Z Zakonom o avtorskih in sorodnih pravicah se zavarujejo predvsem pravice avtorjev s področja književnosti, znanosti in umetnosti. (ZASP, 1. člen)

Računalniški programi so po zakonu definirani kot programi v vsaki izrazni obliki, vključno s pripravljalnim gradivom za njihovo izdelavo. Zakon določa tudi, da računalniški programi uživajo varstvo, če so individualna dela v tem smislu, da pomenijo lastno intelektualno stvaritev njihovega avtorja, medtem ko ideje in načela ne uživajo varstva. Po zakonu ima avtor računalniškega programa pravico do prevoda, prilagoditve, priredbe ali kakšne drugačne predelave računalniškega programa ter reproduciranja rezultatov teh predelav, vendar brez poseganja v pravice tistega, ki je predelave opravil. (ZASP, 111. člen)

Kot vsa druga avtorska dela sodijo po slovenski zakonodaji mednje tudi računalniški programi, navedeni v 5. členu Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah kot možna oblika avtorskih del. Tako avtorsko pravico na računalniških programih varujeta 21. in 22. člen zakona, poleg njiju še 2. oddelek 4. poglavja zakona, v katerem je opredeljen pojem računalniški program ter varstvo le teh.

21. člen Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah podrobneje opredeljuje vsebino izkoriščanja avtorskega dela, kar pomeni, da je izključno avtor tisti, ki dovoli ali prepove uporabo svojega dela. V 22. členu istega zakona pa so našteje posamezne vrste materialnih avtorskih pravic. V primeru kršitev pravic, upravičenec lahko zahteva varstvo pravic in povrnitev škode po pravilih o povzročitvi škode, če ni z zakonom določeno drugače. Za kršitev izključnih pravic gre, kadar neupravičena oseba proizvede, uvozi, posreduje v gospodarske namene, distribuira, da v najem ali kakšno drugo uporabo kakršnakoli sredstva, katerih namen je

neupravičeno odstraniti ali obiti računalniški program, ki se uporablja kot zakonita zaščita pred neupravičeno uporabo. (ZASP, 5., 21., 22. in 111. člen)

3.3.3 KAZENSKI ZAKONIK REPUBLIKE SLOVENIJE

Po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije se kršitve avtorskih pravic sankcionirajo z denarno kaznijo ali celo z zaporom. Višina kazni je odvisna od pridobljene premoženjske koristi. Tako je nekdo, ki neupravičeno izkoristi avtorsko delo in pridobi veliko premoženjsko korist, kaznovan z zaporom tudi do treh let. (Kazenski zakonik Republike Slovenije, 159. in 160. člen)

3.3.4 USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE

60. člen Ustave Republike Slovenije določa pravice iz ustvarjalnosti, s katerim je zagotovljeno varstvo avtorskih in drugih pravic, ki izvirajo iz umetniške, znanstvene, raziskovalne in izumiteljske dejavnosti. (Ustava Republike Slovenije, 60. člen)

3.3.5 ZAKON O VARSTVU KONKURENCE

Zakon o varstvu konkurence prepoveduje vsa dejanja, ki v nasprotju z zakonom omejujejo konkurenco na trgu ali nasprotujejo dobrim poslovnim običajem pri nastopanju na trgu ali pomenijo nedovoljeno špekulacijo. (ZVK, 1. člen)

3.3.6 ZAKON O GOSPODARSKIH DRUŽBAH

Zakon o gospodarskih družbah določa temeljna pravila ustanovitve in poslovanja gospodarskih družb, samostojnih podjetnikov posameznikov in samostojnih podjetnic posameznic, povezanih oseb, gospodarskih interesnih združenj, podružnic tujih podjetij in njihovega statusnega preoblikovanja. Poleg tega zakon določa tudi pojem firme in njeno varstvo. (ZGD-1, 1. člen)

3.3.7 ZAKON O CARINSKIH UKREPIH PRI KRŠITVAH PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE

Zakon določa ukrepe carinskih organov v zvezi s kršitvami pravic intelektualne lastnine ob vnosu blaga v Republiko Slovenijo oziroma iznosu blaga iz nje, sam postopek za izvedbo ukrepov pa se začne na zahtevo imetnika pravice ali po uradni dolžnosti. Zaradi pogostih kršitev pravic intelektualne lastnine so zakon sprejeli, da bi povečali učinkovitost varstva intelektualne lastnine, predvsem pa zaradi zmanjšanja trgovine s ponarejenim blagom v državi. (ZCUKPIL, 1. člen)

3.4 TRŽNI INŠPEKTORAT

Tržni inšpektorat Republike Slovenije je inšpekcijski organ v sestavi Ministrstva za gospodarstvo, katerega naloga je nadzor izvrševanja zakonodaje, med najpomembnejša področja pa spada tudi varstvo avtorskih pravic.

Tako tržni inšpektorji na področju avtorskih in sorodnih pravic opravljajo nadzor po uradni dolžnosti. Ker jim Zakon o inšpekcijskem nadzoru, Zakon o tržni inšpekciji in Zakon o prekrških dovoljuje, lahko vstopijo v prostore, opravijo preglede, zaslišijo stranke in priče, vzamejo vzorce blaga, reproducirajo listine, preverijo, ali je na računalnikih nameščena legalna programska oprema, po potrebi pa lahko tudi zasežejo piratsko blago.

Po opravljenem pregledu lahko v primeru kršitev sprejmejo dve vrsti ukrepov:

- izdajo upravno odločbo, s katero jim je naloženo, da kršitev odpravijo,
 - izdajo odločbo v prekršku, v kateri izrečejo globo, opomin ali opozorilo za prekršek.
- (Ministrstvo za gospodarstvo Tržni inšpektorat RS, 2011)

4 NAČINI UPORABE NEZAKONITE PROGRAMSKE OPREME

Poenostavljen izraz za uporabo nezakonite programske opreme, t. i. piratstvo, se uporablja že od 15. stoletja, nanaša pa se na iskalce zakladov, roparje po morjih. Ko pa govorimo o sodobnejšem pomenu besede piratstvo, pa imamo v mislih nekaj popolnoma drugega, kar v današnjem času povzroča resne težave. Gre za zlorabo avtorsko pravno zaščitenih del.

4.1 PIRATSTVO

Z izrazom piratstvo opredeljujemo nezakonito kopiranje oziroma distribuiranje programske opreme, ki je zaščiten z avtorskimi pravicami. V okvir piratstva pa spada tudi posedovanje nezakonito prekopirane programske opreme.

Čeprav je marsikdo izmed nas vpleten v krajo intelektualne lastnine, tudi nenamerno, pa se lahko zaščitimo pred kakršnimikoli vrstami piratstva, ki jih bomo spoznali v naslednjem poglavju. (Microsoft Corporation, junij 2011)

Začetki piratstva segajo v pozna šestdeseta in nato sedemdeseta leta, ko interneta sploh še ni bilo. Začelo se je s posamezniki, ki so s kamerami v kinodvoranah snemali filme in jih nato na ulici prodajali. Sledilo je presnemavanje kaset in zgoščenk. Tako so pirati napredovali vsakokrat, ko je napredovala tehnologija. Z uporabo interneta je piratstvo množično napredovalo. Na ulicah so posamezniki kupovali vedno manj, saj so na spletu dobili zastonj.

Tako so številke iz dneva v dan rasle in dosegle drastične številke, kot so danes. (Študentsko društvo za razvoj medijev Mihec - Media Help Center, junij 2011)

4.2 OBLIKE PIRATSTVA

Oblike piratstva so določene glede na metodo, s katero je kršitev izvršena in glede na medij, ki je pri tem zlorabljen.

4.2.1 PIRATSTVO KONČNIH UPORABNIKOV

Pri tej obliki piratstva gre za kopiranje in distribuiranje programske opreme med posamezniki in podjetji, kjer namestijo eno kopijo na več računalnikov, nimajo pa pridobljenih dovolj licenc za kritje vseh.

4.2.2 NAMEŠČENA PROGRAMSKA OPREMA

Velikokrat se zgodi, da proizvajalci računalnikov v želji, da bi bila njihova ponudba privlačnejša za stranke, nezakonito naložijo kopijo programske opreme v enega ali več računalnikov. Kar pa pomeni, da ob nakupu novega računalnika stranke ne dobijo originalne licenčne pogodbe, diskov in dokumentacije.

4.2.3 INTERNETNO PIRATSTVO

Gre za nezakonito prenašanje kopij preko spleta. Možnosti je več, bodisi preko omrežij za izmenjavo datotek bodisi preko spletnih strani, kjer imajo posamezniki na voljo brezplačen prenos. V takih primerih se raje prepričajmo, ali je distribucijo odobril založnik.

4.2.4 PONAREJANJE

Pri ponarejanju gre za nezakonito kopiranje in distribuiranje programske opreme v embalaži, ki je kopija originalnega izdelka. V takih primerih programska oprema ne vsebuje originalne licence, prav tako ne vsebuje originalne registracijske kartice z odobrenimi serijskimi številkami, temveč ponarejene.

4.2.5 PIRATSTVO INTERNETNE JAVNE RAZPRODAJE

Gre za preprodajo programske opreme, s katero so kršeni prvotni prodajni pogoji. Pri takih razprodajah moramo biti pozorni na oznake NFR in OEM (kjer preprodaja ni odobrena s strani tretje osebe).

Internetni distributerji velikokrat ponujajo znižane izdelke pod pretvezo izjemno ugodno sklenjene kupčije z založnikom programske opreme, razprodaje zalog ali prodaje zaradi bankrota. Gre za zavajanje potrošnikov. (Microsoft Corporation, 2011)

4.3 POMEMBOST LICENC PROGRAMSKE OPREME

Lastništvo programske opreme se nadzoruje s pravnimi dokumenti – licenčnimi pogodbami. V licenčnih pogodbah proizvajalci določajo uporabo in distribuiranje programske opreme, saj je za proizvajalca programske opreme prodaja licenc glavni vir dohodka. Tako je večji del dohodka namenjen nadaljnjemu razvijanju programske opreme.

Če z nakupom programske opreme pridobimo vso potrebno licenčno dokumentacijo, imamo s strani proizvajalcev zagotovljeno popolno podprtost programske opreme, posodobitve ter

podporo oziroma pomoč. V nasprotnem primeru pa si kvečjemu nakopljemo težave. (Microsoft Corporation, junij 2011)

4.4 VRSTE UPORABNIKOV

Vrste uporabnikov delimo v dve skupini, in sicer na črne uporabnike in pirate (ponarejevalce).

Razlika med njima je v tem, da črni uporabniki neupravičeno reproducirana avtorska dela uporabljajo le zase, pirati pa ne. Slednji avtorsko zaščitene programske opreme razmnožujejo in razširjajo množično ter imajo pri tem velikokrat premoženjsko korist. Predvsem preko P2P omrežji omogočajo uporabnikom izmenjavo datotek.

Četudi uporabnik od tega nima materialne koristi, povzroča posredno materialno škodo avtorjem programske opreme. Prav tako se materialna korist lahko pojavi posredno – saj je v nekaterih P2P omrežjih pogojena količina datotek, ki jih uporabnik deli z ostalimi. (Slo-tech, 24. februar 2006)

5 RAZŠIRJENOST PIRATSTVA PO GEOGRAFSKIH OBMOČJIH

Stopnja piratstva se razlikuje po geografskih območjih, na razlike pa vpliva več dejavnikov: kako močna je država pri zaščiti intelektualne lastnine, kako dostopne so piratske programske opreme, kulturne razlike ter tržni trendi s področja informacijskih tehnologij. Piratstvo pa se razlikuje tudi znotraj države, odvisno je od mesta, panoge in demografije. (Microsoft Corporation, 2011)

5.1 RAZŠIRJENOST PO SVETU

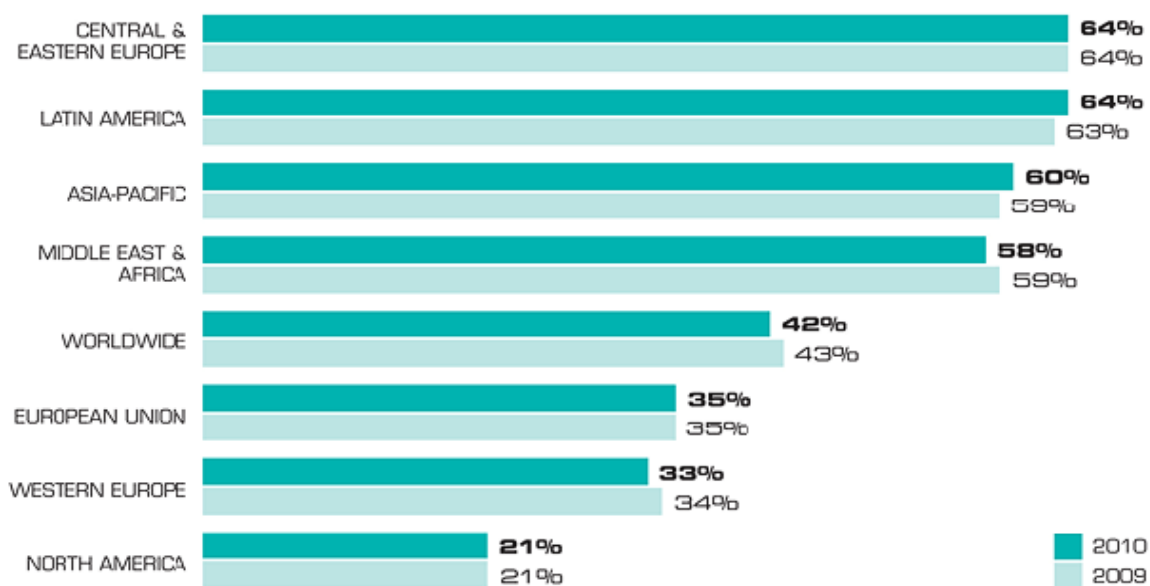
Stopnja piratstva v letu 2010 je dosegla 42 odstotkov, kar je odstotek manj kot leto prej. V primerjavi z leti prej opazimo, da je stopnja piratstva odstotkovno višja, saj je bila leta 2006 35-odstotna, naslednje leto 38-odstotna, leta 2008 pa že 41-odstotna.

Ključne ugotovitve raziskave so, da je najnižja stopnja piratstva v ZDA, na Japonskem in v Luksemburgu in znaša le 20 odstotkov. Najvišjo stopnjo piratstva pa je mogoče opaziti v Gruziji, kjer je stopnja piratstva kar 93 odstotkov, ter v Zimbabveju, kjer je stopnja piratstva za dva odstotka nižja kot v Gruziji. Tudi Jemen, Bangladeš in Moldavija se nikakor ne morejo pohvaliti s svojo stopnjo piratstva, ki znaša natanko 90 odstotkov.

Globalno gledano ostaja stopnja piratstva brez večjih sprememb, pozitivni premiki pa se vsekakor kažejo v hitro razvijajočih se državah. Čeprav je napredek že viden, bo treba vložiti še veliko truda za zastavljeni cilj.

Kot je razvidno iz deležev, so še vedno ogromne razlike med posameznimi regijami. Po padajoči lestvici stopnje piratstva si iz raziskave BSA iz leta 2010 sledijo takole: Srednja in Vzhodna Evropa, Latinska Amerika, Azija, Bližnji vzhod in Afrika, EU, Zahodna Evropa ter Severna Amerika.

Slika 1: Stopnja piratstva programske opreme po regijah

Vir: BSA (2010)

5.2 RAZŠIRJENOST PO EVROPI

V preteklih letih se je povprečna stopnja piratstva v Evropi gibala okrog 50 odstotkov, k tako visoki stopnji pa sta pripomogli predvsem Vzhodna in Srednja Evropa s povprečno stopnjo piratstva 66 odstotkov v zadnjih petih letih. V letu 2010 sta dosegli 64-odstotno stopnjo piratstva, prav tako v letu 2009, v prejšnjih letih pa so bili ti odstotki še višji.

Pravo nasprotje Vzhodne in Srednje Evrope pa je Zahodna Evropa, kjer je stopnja piratstva 33 odstotkov, kar je pod svetovnim povprečjem, ki je 42 odstotkov. V primerjavi s prejšnjimi leti ni večjih odstopanj, saj se stopnja piratstva v Vzhodni in Srednji Evropi giblje okoli 33 odstotkov. (BSA, 2000–2011)

5.2.1 NASPROTJE MED VZHODNO IN ZAHODNO EVROPO

Največ razlik je med Vzhodno in Zahodno Evropo. Stopnja piratstva na zahodu Evrope je 33 odstotkov, medtem ko je ta številka v Vzhodni Evropi skoraj dvakrat višja, in sicer 64 odstotkov. K tako visoki vrednosti pripomore predvsem Gruzija, kjer je stopnja piratstva 93-odstotna. Sledita ji Moldavija z 90 odstotki in Armenija z 89 odstotki. Mesto za njima pa je Belorusija, v kateri je 88 odstotkov programov v uporabi nelegalnih. Slovenija se mednje uvršča s 47 odstotki.

Po drugi strani pa se lahko na vzhodu Evrope z nizko stopnjo piratstva pohvalijo Luksemburg z 20 odstotki, Avstrija s 24 odstotki ter Belgija, Finska in Švedska s 25 odstotki.

5.3 RAZŠIRJENOST V SLOVENIJI

Čeprav se Slovenija ravno ne more hvaliti s 47-odstotno stopnjo piratstva, pa to sliko nekoliko spremeni dejstvo, da je bila stopnja piratstva v letu 1995 96-odstotna, v letu 2001 pa 60-odstotna. Tako se je stopnja vsako leto postopoma zniževala in dosegla 47 odstotkov.

Raziskave BSA kažejo, da so aktivnosti z namenom znižanja piratstva vsekakor obrodile sadove, vendar pa bo treba napore v boju s krajo programske opreme podvojiti.

Dejstvo je, da ima piratstvo veliko negativnih učinkov, kamor spada zaviranje inovacij na področju informacijske tehnologije, negativno vplivanje na ustvarjanje novih delovnih mest, zaviranje rasti lokalnega gospodarstva ter zniževanje prihodkov od dajatev. (BSA, 2000–2011)

6 EKONOMSKI VIDIK

Piratstvo pomeni kršenje avtorskih in sorodnih pravic, kar posledično pomeni več stroškov za zaščito proti piratstvu, poleg tega pa tudi manj dohodkov za avtorja oziroma založniško hišo. Poleg omenjenih vplivov piratstva pa je veliko še globljih vplivov, predstavljenih v naslednjem poglavju.

6.1 VPLIV PIRATSTVA NA EKONOMIJO

Dejstvo je, da število piratskih kopij narašča, k čemur ogromno prispevata razvoj in uporaba informacijske tehnologije. Tako se vedno več uporabnikov raje odloči za ponaredek originalnega izdelka, ki ga hitreje in preprosteje snamejo z interneta.

Za tem pa se skriva cel kup negativnih posledic, ki jih za sabo pušča tako dejanje, čeprav se jih marsikateri uporabnik sploh ne zaveda. Vsekakor je na vrhu tega seznama prav izguba denarja računalniškega podjetja, ki ga letno vlaga v razvoj novih izdelkov. Negativnih posledic je še kar nekaj, poleg negativnih posledic pa so tu tudi pozitivne posledice, o katerih mediji ne poročajo prav veliko. (Milovanović, 2010)

6.1.1 NEGATIVNE POSLEDICE PIRATSTVA

Ko govorimo o negativnih posledicah piratstva, ugotovimo, da je največ škode povzročene prav računalniški industriji, saj piratstvo povzroča tej panogi ogromne izgube, letno tudi do 16 milijard dolarjev.

Tako se zgodi, da takoj ko podjetje na trgu predstavi nov izdelek, se kmalu pojavijo ponaredki tega izdelka. S tem pa podjetje izgubi tudi določen delež kupcev.

Piratstvo pa ne povzroča le nazadovanja v gospodarstvu, posledice so lahko tudi socialne. Če ima namreč podjetje vsako leto nižji dobiček ali celo izgubo, to prinese zmanjšanje delovnih mest, kar pomeni odpuščanje delavcev. Po napovedi bo do leta 2015 ogroženih kar 1,2 milijona delovnih mest.

Poleg ogromnih izgub v računalniški industriji pa piratstvo hkrati lahko pomeni izgubo ugleda določene znamke, saj se velikokrat zgodi, da uporabniki s ponaredkom, ki so ga sneli s spleta, niso bili zadovoljni. Zato se bo uporabnik prihodnjič verjetno odločil za nakup druge znamke, saj s prejšnjo (čeprav s ponaredkom) ni bil zadovoljen.

Računalniško piratstvo pa škoduje tudi avtorju programske opreme, ker gre za kršenje pravic. Poleg tega pa je avtor v svoje ustvarjalno delo vložil veliko dela in časa, za katero nato ne prejema sorazmernega plačila. Posledično pa to vpliva tudi na avtorjevo nadaljnjo motivacijo, ki bi jo lahko uporabil za nova raziskovanja na področju računalništva.

Odločilni kriterij ob nakupu programske opreme je vsekakor tudi cena, in sicer se večina odloči za cenejše izdelke. Uporabniki se morajo zavedati, da čeprav za piratsko blago plačajo manj, tvegajo več. Ponarejena programska oprema namreč ni testirana, je brez vsakršne tehnične podpore in zaščite, uporabniki nimajo nikakršnih pravic, kot jih imajo uporabniki legalne programske opreme. Posledica višjih cen originalne programske opreme pa se kaže v vse bolj privilegiranem položaju tistih, ki si lahko privoščijo legalno programsko opremo.

Piratstvo posredno ali neposredno prizadene kar širok krog udeležencev. Izmed vseh oškodovanih udeležencev pa največjo škodo utрпи gospodarstvo, kar se kaže v nižji stopnji zaposlovanja in izpadu davčnih prihodkov, kar posledično povzroča nižjo gospodarsko rast. (Milovanović, 2010)

6.1.2 POZITIVNE POSLEDICE PIRATSTVA

Čeprav piratstvo pomeni kršenje avtorskih pravic, kar je moralno in etično sporno, pa so posledice lahko tudi pozitivne.

Pred nekaj leti je nizozemska vlada naročila raziskavo o vplivu izmenjave datotek na kulturo in gospodarski razvoj prebivalstva. Omenjena raziskava je pokazala, da uporabniki, ki si s spleta naložijo programsko opremo, ne kupujejo manj, ravno obratno – kupujejo več. To pa zato, ker jim z nelegalnim prenašanjem programske opreme ostane več denarja za nakup drugih stvari.

Rezultati raziskave še kažejo, da se uporabniki, ki nelegalno prenašajo datoteke, enako pogosto odločijo za nakup legalnih avtorskih del kot tisti uporabniki, ki nikoli ne prenašajo datotek nelegalno. Iz rezultatov raziskave je še razvidno, da so uporabniki, ki si s spleta nalagajo piratske vsebine, dokazano najbolj vneti kupci računalniških iger. (Milovanović, 2010)

Team Meat, ki ga sestavljata Edmund McMillen in Tommy Refenes, je najbolj znan po zelo priljubljeni igri Meat Boy Super. McMillen je mnenja, da bodo ljudje, ki kradejo njune igre, nazadnje te tudi kupili. Meni, da če je piratska igra močna oziroma če je igra zelo dobra in je ljudem všeč, jo bodo sčasoma kupili ali pa povedali znancem; kar bo privedlo do nove prodaje.

McMillen prav tako meni, da je 'Pirate Bay' merilo uspeha. Ko je igra Meat Boy izšla, je bila na 30. mestu najboljše ocenjenih iger, kar je dokončno privedlo do večje prodaje.

Refenes meni, da so ustanovitelji drugih računalniških iger porabili veliko denarja za preprečevanje piratskih različic in so s tem škodili predvsem sebi. Prepričan je, da bodo ljudje, ki so imeli kakršnekoli težave zaradi kršenja digitalnih pravic, dobro razmislili, preden bodo kupili igro od istega izdajatelja. (McMillen in Refenes, 2011)

Ustanovitelj enega največjih podjetjih računalniških iger Blizzard Frank Pearce je podobnega mnenja kot ustanovitelja Team Meata. Meni, da je z bojem proti piratstvu izgubil bitko. Obstaja veliko ljudi, ki se ukvarjajo z izdelavo vmesnikov za aktiviranje iger in postavitvijo strežnikov za povezavo, s katerimi lahko igrajo na spletu. Teh ljudi je veliko več kot zaposlenih v podjetju.

Zato svoje razvojne ekipe osredotoča predvsem na vsebino iger ter njihovo zabavnost in ne na protipiratsko tehnologijo. (Pearce, 2010)

7 BOJ PROTI NEZAKONITI PROGRAMSKI OPREMI

Ker je programska oprema pomemben faktor v tehnološkem razvoju, mu pravo intelektualne lastnine določa posebno mesto, saj gre za naložbe, ki so dragocene in velikega obsega, v njihovem razvoju pa sodelujejo skupine strokovnjakov. Ker pa je reproduciranje, shranjevanje in prenašanje programske opreme zelo enostavno, so z njo povezane nezakonite dejavnosti iz dneva v dan vse bolj razširjene. Čeprav je našete nezakonite dejavnosti kljub jasni zakonodaji težko nadzorovati, je poleg zakonodaje na voljo tudi nekaj ukrepov za preprečevanje piratstva. (BSA, 4. 4. 2011)

7.1. UKREPI MICROSOFTA V BOJU PROTI PIRATSTVU

Zaradi visokega odstotka piratstva v srednji in vzhodni Evropi je Microsoft sprožil pobudo imenovano Dan zaščite spletnih uporabnikov. Namen tega dneva je opozoriti na problem visoke stopnje piratstva na tem območju, poleg tega pa je bil namen tudi zaščititi spletne uporabnike ter se spopasti z nelegalno prodajo ponarejene programske opreme prek spleta. (Nevtron & Company, 26. 5. 2010)

Microsoft je opravil raziskavo, v katero je bilo vključenih 38.000 žensk in moških iz 20 držav, iz rezultatov pa je razvidno, da se ljudje zavedajo tveganj, povezanih z uporabo neoriginalne programske opreme, še posebej zaskrbljeni pa so zaradi vsakdanje povezanosti z internetom, bodisi gre za izmenjavo slik, sodelovanje v družabnih omrežjih ali za spletni nakup. Zato potrošniki zahtevajo določene ukrepe s strani države in industrije. Predvsem bi radi vedeli, kako se zaščititi.

Omenjena raziskava je še pokazala, da za težave ni kriva le nepozornost kupcev, temveč je vse večji problem vse višja kakovost ponarejene programske opreme, ki potrošnikom otežuje identifikacijo. Malo manj kot polovica anketiranih je namreč mnenja, da so sposobni ločiti med originalno in neoriginalno programsko opremo. Dejstvo pa je, da je Microsoft v zadnjih letih prejel približno 300 poročil uporabnikov, ki so nevede kupili neoriginalno programsko opremo.

Piratstvo povzroča največ škode nedolžnim uporabnikom, malim podjetjem, zavira tehnološke inovacije in posledično vpliva tudi na svetovno gospodarstvo, kar je zaskrbljujoče, zato v boju proti piratstvu vlaga kar ogromno truda prav organizacija Microsoft.

V sodelovanju s skupnostmi, državnimi institucijami in lokalnimi pravnimi organi namreč Microsoft vlaga v izobraževanje potrošnikov in njihovo zaščito, izpopolnjuje forenzične tehnologije za identifikacijo ponarejenih izdelkov, izobražuje organe pregona glede licenčnih

pravil, organizira izobraževalne forume, izvaja lokalne pravne delavnice in pravne ukrepe ponarejevalcem programske opreme in spletnim piratom.

Velikega pomena je sodelovanje tržnih inšpektorjev pri izobraževanju, organizirane konference s področja intelektualne lastnine za sodnike ter izvajanje šolanja policistov za boj proti kriminalu na področju ponarejanja programske opreme. Prav zaradi tega vodi Microsoft ogromno sodnih in zunajsodnih postopkov proti tistim podjetjem, ki prodajajo nelegalno programsko opremo. (Adria Media Ljubljana d.o.o., 17. 11. 2010)

Poleg omenjenih ukrepov v okviru dneva zaščite spletnih uporabnikov izvaja Microsoft nadzor spletnih strani, na katerih je možno nalaganje neoriginalne programske opreme ali pošiljanje le te po e-pošti. Izvajanje nadzora opravlja ustanovljena projektna skupina za nadzor spletnih strani in strežnikov, ki so najbolj pogosto uporabljene za izmenjavo povezav na nelegalne vsebine s strani piratov. Tako je na območju srednje in vzhodne Evrope Microsoft samo v enem letu odstranil več kot 500 tisoč tovrstnih povezav ter s tem zaščitil uporabnike pred spletnim piratstvom. (Microsoft Corporation, 2011)

7.1.1 USPOSABLJANJE UPORABNIKOV

Vsekakor so namigi uporabnikov in partnerjev v pomoč Microsoftu v boju proti piratstvu. Tako spodbujajo vsakogar, ki prejme kakršnokoli sumljivo programsko opremo, naj to sporočijo na elektronski naslov Microsofta, poleg tega pa imajo na njihovi spletni strani več informacij o originalnih Microsoftovih izdelkih, licencah in oznakah.

Za uporabnike je pomembno, da si pred nakupom programske opreme prek spleta zastavijo nekaj vprašanj. Najprej, ali je prodajalec zanesljiv, potem ali se jim cena izdelka zdi predobro, da bi bilo res ter, ali izdelek vsebuje certifikat pristnosti. Pametno je preveriti tudi, ali izdelek vsebuje hologram. (Microsoft Corporation, 26. 5. 2010)

7.1.2 ZAŠČITA PROTI PIRATSTVU, VGRAJENA V ORIGINALNI OPERACIJSKI SISTEM

Elementi, na katere moramo biti pozorni ob nakupu originalnega operacijskega sistema:

- **Potrdilo o pristnosti**
Ko govorimo o potrdilu o pristnosti, imamo v mislih nalepko oziroma oznako, ki je po navadi pritrjena na ohišje računalnika ali na embalažo. Primer: ob nakupu računalnika, ki ima že nameščen sistem Windows, je na potrdilo o pristnosti običajno 25-mestni ključ izdelka, s katerim ga aktiviramo. Običajno je nalepka s potrdilom na samem ohišju računalnika ali pa znotraj prostora za baterijo.

- Nalepka s potrdilom o licenci
V primeru, da operacijski sistem kupujemo posebej, sta potrdilo o pristnosti in nalepka s potrdilom o licenci v paketu. Običajno je za operacijski sistem Windows nalepka oranžno rumene barve, na njej pa je 25-mestni ključ izdelka, ki je potreben za aktiviranje sistema.
- Hologram od roba do roba
Ko gre za originalne izdelke z operacijskim sistemom, se le ti nahajajo na disku s hologramom. Hologram ni nalepka, temveč je del diska in se ob nagibanju CD-ja kažejo žive barve. V primeru, da dobimo disk, kjer se hologram odlepi, gre za neoriginalni izdelek.

Poleg naštetih elementov, moramo biti pozorni predvsem na ceno: če je prenizka – potem gre verjetno za neoriginalni izdelek. (Microsoft Corporation, 2011)

7.1.3 ZDRUŽENJE ZA POSLOVNO PROGRAMSKO OPREMO

Združenje, ki ima pomembno vlogo v boju proti piratstvu in ki se lahko pohvali s številnimi uspehi na področju izkoreninjenja piratstva, je Business Software Alliance. Njihov namen je pomagati uresničevati cilje panoge ponudnikov programske opreme in njenih partnerjev na področju programske opreme. Poleg tega pa se zavzema tudi za bolj varen in zakonit digitalni svet.

Spodbujanje inovacij, rast ter konkurenčnost trga za komercialno programsko opremo in sorodnih tehnologij – vse to so programi BSA. Kar se tiče prihodnosti te panoge, so člani združenja optimistični, vendar se zavedajo, da se nič ne zgodi samo od sebe, tudi prihodnost ne. Zato se strinjajo, da je ključnega pomena pri reševanju glavnih vprašanj sodelovanje med podjetji.

BSA največ truda usmerja k tistim vprašanjem, ki imajo pomemben vpliv na možnosti za uspeh na trgu za ponudnike programske in strojne opreme. Ta vprašanja in programi so podprti z raziskavami, študijami, medijsko podporo in vsemi javnimi dogodki, ki so usmerjeni k pogovoru o prihodnosti in inovacijah.

Ker je delovanje BSA usmerjeno k zaščiti pravic intelektualne lastnine ponudnikov programske opreme, dobivajo na tisoče in tisoče prijav o domnevni uporabi nezakonite programske opreme. Tako se spopadajo s kršitvami na delovnem mestu, kjer ugotovijo, da je bila programska oprema nameščena brez ustrezne licence. Poleg tega pa si BSA pomaga z najnovejšo tehnologijo z namenom, da bi izsledila nezakonite prenose programske opreme

ter distribucijo piratske programske opreme na internetu, in sicer preko spletnih dražbenih mest.

Člani organizacije BSA so Adobe, Altium, Apple, Asseco Poland S.A., Attachmate, Autodesk, Autoform, AVEVA, Bentley Systems, CNC, Corel, Dassault Systèmes SolidWorks Corporation, DBA Lab S.p.A., Mamut, Microsoft, NedGraphics, Progress Software, O&O Software, Scalable Software, Siemens, Symantec, Tekla in The MathWorks. (BSA, 2000–2011)

7.2 UČINKOVITOST BOJA PROTI PIRATSTVU

Čeprav je ogromno vloženega truda, pa piratstvo še vedno predstavlja trn v peti industrije. V poskusih bojevanja proti piratstvu so programerji poskusili z rešitvami, za katere se kasneje izkaže, da so večja ovira uporabnikom kot piratom. Zgodi se, da se pri programih pojavijo hrošči, prihaja do konfliktov z drugimi programi in ostalimi komponentami računalniškega sistema. Drugače povedano so boji proti piratstvu kar trd oreh, na kar trenutno ne kaže na prihod enkratne rešitve, ki bi za sprejemljivo ceno dolgotrajno rešila problem, povzročene s piratstvom. (Osterman, 2003)

7.3 PIRATSKA STRANKA SLOVENIJE

Po zgledu švedskega protipiratskega biroja in mnogih drugih piratskih strank je ustanovljena tudi Piratska stranka Slovenije. Člani stranke se ne zavzemajo za nezakonito kopiranje avtorsko zaščitene del v profitne namene, temveč je njihov namen spremeniti zakonodajo, ki bi omogočila, da je vsako nekomercialno kopiranje in uporaba avtorskih del dovoljena. Njihovo mnenje je, da trenutna zakonodaja omejuje in onemogoča ustvarjalnost, s tem pa je preprečeno ustvarjanje in promocija kulture. Prav tako menijo, da so kazni za nelegalno kopiranje zaščitene del previsoke ter da s cenzuro interneta in nadzorom vseh udeležencev spleta ni izbran pravi način odpravljanja tega problema.

Piratska stranka Slovenije se zavzema za svobodo interneta in dovoljen dostop do informacij, svobodo govora in širitev informacij, spoštovanje zasebnosti na spletu in tudi v vsakdanjem življenju, reformo avtorskih pravic, večjo preglednost javne uprave in svobodno družbo nasplo. (Piratska stranka Slovenije, avgust 2011)

8 PREDSTAVITEV EMPIRIČNE RAZISKAVE

Raziskovalno delo je osredotočeno na uporabnike in na njihov pogled na uporabo nezakonite programske opreme. Kot instrument raziskave je izbran anketni vprašalnik, v katerem želimo od uporabnikov izvedeti, kakšni so razlogi za uporabo nezakonite programske opreme ter v kolikšni meri poznajo prednosti in slabosti uporabe le te.

Izbor anketnega vprašalnika kot metoda raziskovalnega dela je ustrezen, saj so vprašanja preprosta in zasnovana z namenom, da jih uporabnik razume in poda ustrezen odgovor.

Odločili smo se za spletne ankete. Ustvarjen je bil Google uporabniški račun, v katerem je bil izdelan anketni vprašalnik in posredovan ustreznim anketirancem. Anketni vprašalnik je bil posredovan predvsem na forumih študentov na fakultetah in višjih šolah na območju Gorenjske.

Vprašalnik in vprašanja so bila zasnovana na podlagi rezultatov raziskave organizacije BSA iz leta 2010.

Vzorec anketirancev je reprezentativen in zajema 100 uporabnikov, ki so uvrščeni v tri starostne skupine. Sklop sodelujočih zajema študente z območja Gorenjske, ker bi bilo anketiranje študentov iz cele Slovenije preveč zamudno. Odločili smo se za fizične osebe, v sklopu sodelujočih podjetja niso bila upoštevana. Tako je analiza anketnega vprašalnika pokazala, kolikšen delež študentov pravzaprav uporablja nezakonito programsko opremo in zakaj.

8.1 REZULTATI ANKETE

1. vprašanje: Označite spol

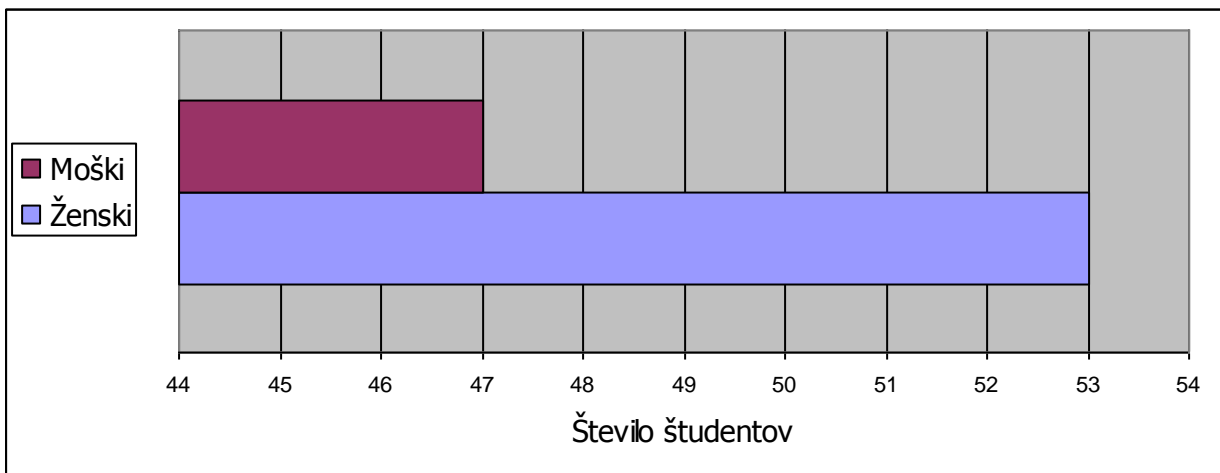
Tabela 1: Spol anketirancev

Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Moški	47	47 %
b) Ženski	53	53 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

Vzorec zajema 100 anketirancev, izmed katerih je svoje mnenje izkazalo 53 študentk in 47 študentov.

Grafikon 1: Spol anketirancev

Vir: Tabela 1: Spol anketirancev

2. vprašanje: Označite starost:

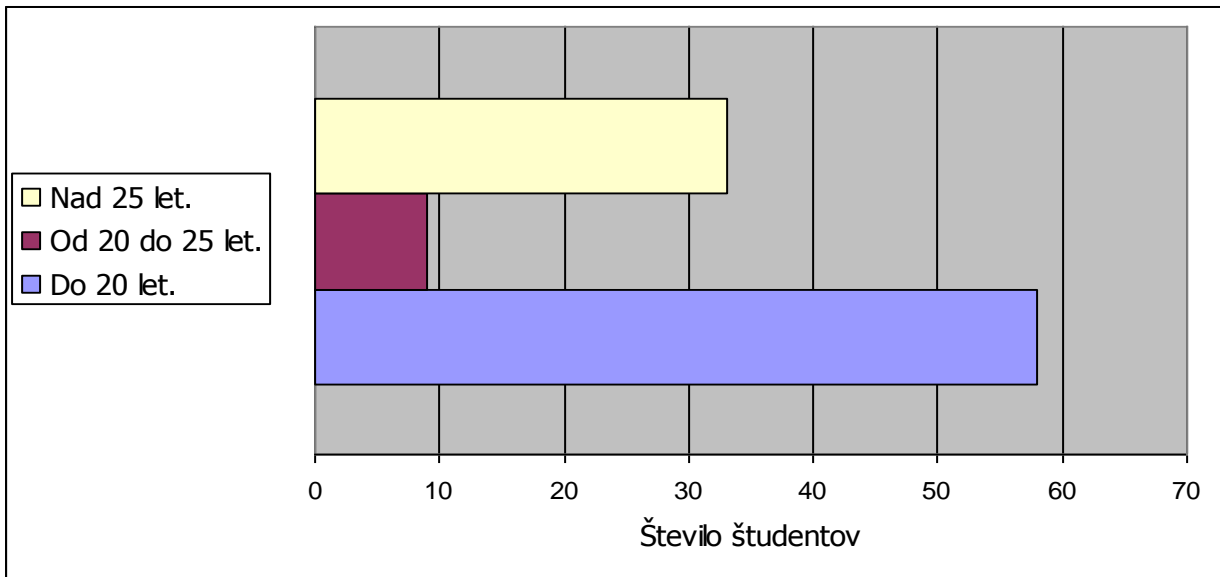
Tabela 2: Starost anketirancev

Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Do 20 let.	9	9 %
b) Od 20 do 25 let.	58	58 %
c) Nad 25 let.	33	33 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

Iz rezultatov je razvidno, da je bil delež vprašanih študentov starih do 20 let 9-odstoten. Delež vprašanih študentov, ki spadajo v starostno skupino od 20 do 25 let, je bil največji in znaša 58 odstotkov. Nekoliko manjši je bil odstotek študentov, ki so stari nad 25 let (33 odstotkov).

Grafikon 2: Starost anketirancev

Vir: Anketa

3. vprašanje: Na kakšen način ste pridobili vašo trenutno programsko opremo?

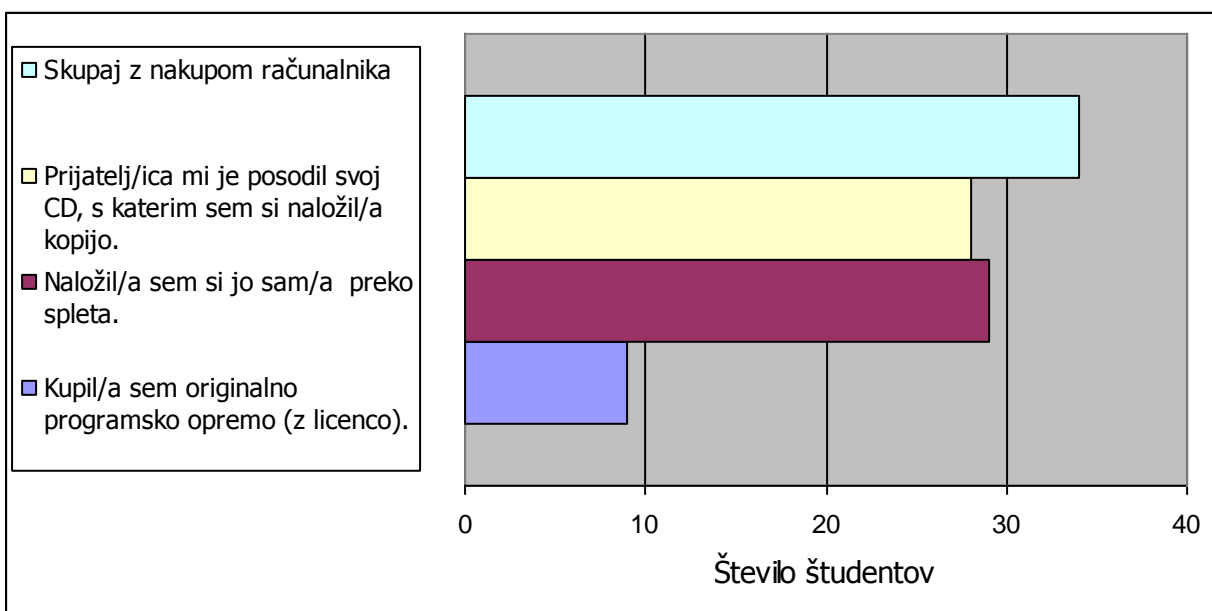
Tabela 3: Trenutna programska oprema anketirancev

Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Skupaj z nakupom računalnika.	34	34 %
b) Naložil/a sem si jo sam/a preko spleta.	28	28 %
c) Prijatelj/ica mi je posodil/a svoj CD, s katerim sem si naložil/a kopijo.	29	29 %
d) Kupil/a sem originalno programsko opremo (z licenco).	9	9 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

Analiza vprašanja kaže, da je največ študentov programsko opremo pridobilo skupaj z nakupom računalnika (34 odstotkov). Sledijo študentje, ki so si izposodili CD-je, s katerimi so si naložili kopijo originalne programske opreme (29 odstotkov), nato študentje, ki so si jo sami naložili preko spleta (28 odstotkov). Samo 9 odstotkov študentov je kupilo originalno programsko opremo (z licenco).

Grafikon 3: Trenutna programska oprema anketirancev

Vir: Lastni vir

4. vprašanje: Na kaj ste pozorni pri nakupu programske opreme?

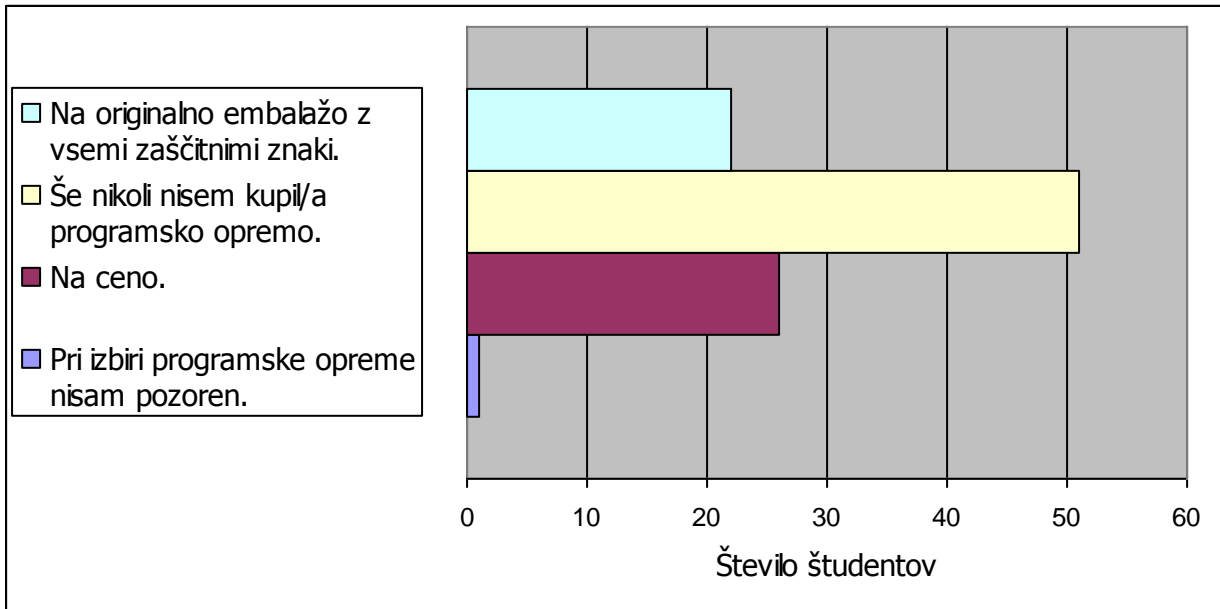
Tabela 4: Pozornost pri nakupu programske opreme

Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Na originalno embalažo z vsemi zaščitnimi znaki.	22	22 %
b) Na ceno.	26	26 %
c) Še nikoli nisem kupil/a programsko opremo.	52	52 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

52 odstotkov študentov še nikoli ni kupilo programske opreme, kar pomeni, da le redki študentje programsko opremo kupijo. Da pa jo nekateri le kupijo, kažeta podatka, da jih je 22 odstotkov pri nakupu bilo pozornih na originalno embalažo z vsemi zaščitnimi znaki in 26 odstotkov na ceno.

Grafikon 4: Pozornost pri nakupu programske opreme

Vir: Lastni vir

5. vprašanje: Poznate prednosti licenčne programske opreme, kot sta dostop do tehnične podpore in zaščita pred vdori in škodljivo programsko kodo?

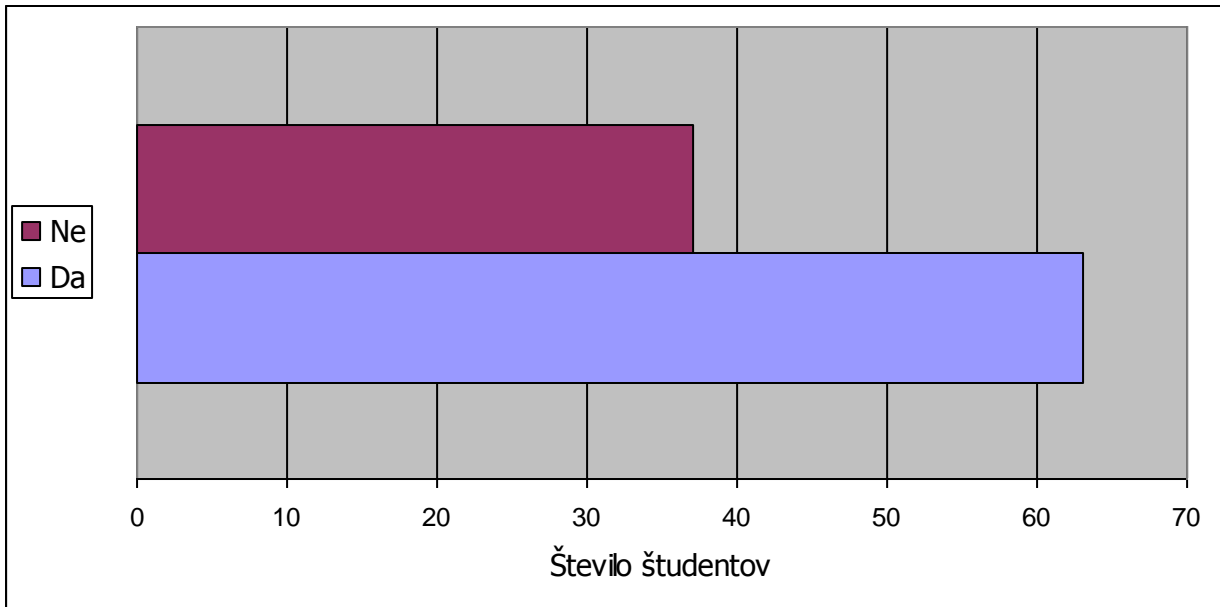
Tabela 5: Prednosti licenčne programske opreme

Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Da.	63	63 %
b) Ne.	37	37 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

Kar 63 odstotkov študentov pozna prednosti licenčne programske opreme, kot sta dostop do tehnične podpore in zaščita pred vdori in škodljivo programsko kodo. 37 odstotkov študentov prednosti ne pozna.

Grafikon 5: Prednosti licenčne programske opreme

Vir: Lastni vir

6. vprašanje: Ločite med legalno in nelegalno uporabo programske opreme?

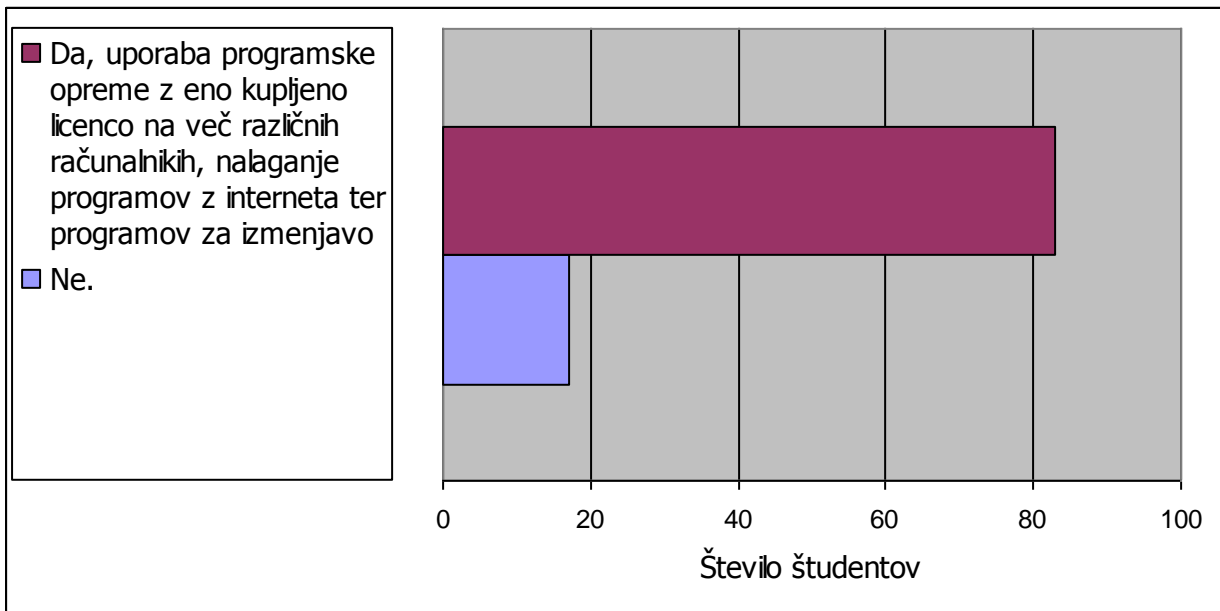
Tabela 6: Razlika med legalno in nelegalno programsko opremo

Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Da, uporaba programske opreme z eno kupljeno licenco na več različnih računalnikih, nalaganje programov z interneta ter programov za izmenjavo datotek P2P je nelegalno.	83	83 %
b) Ne.	17	17 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

Iz rezultatov je razvidno, da se 83 odstotkov študentov zaveda razlike med legalno in nelegalno uporabo programske opreme. Le 17 odstotkov vprašanih razlike ne pozna.

Grafikon 6: Razlika med legalno in nelegalno programsko opremo

Vir: Lastni vir

7. vprašanje: Ste bili že kdaj vpleteni v piratstvo programske opreme in na kakšen način?

Tabela 7: Vpletenost v piratstvo programske opreme

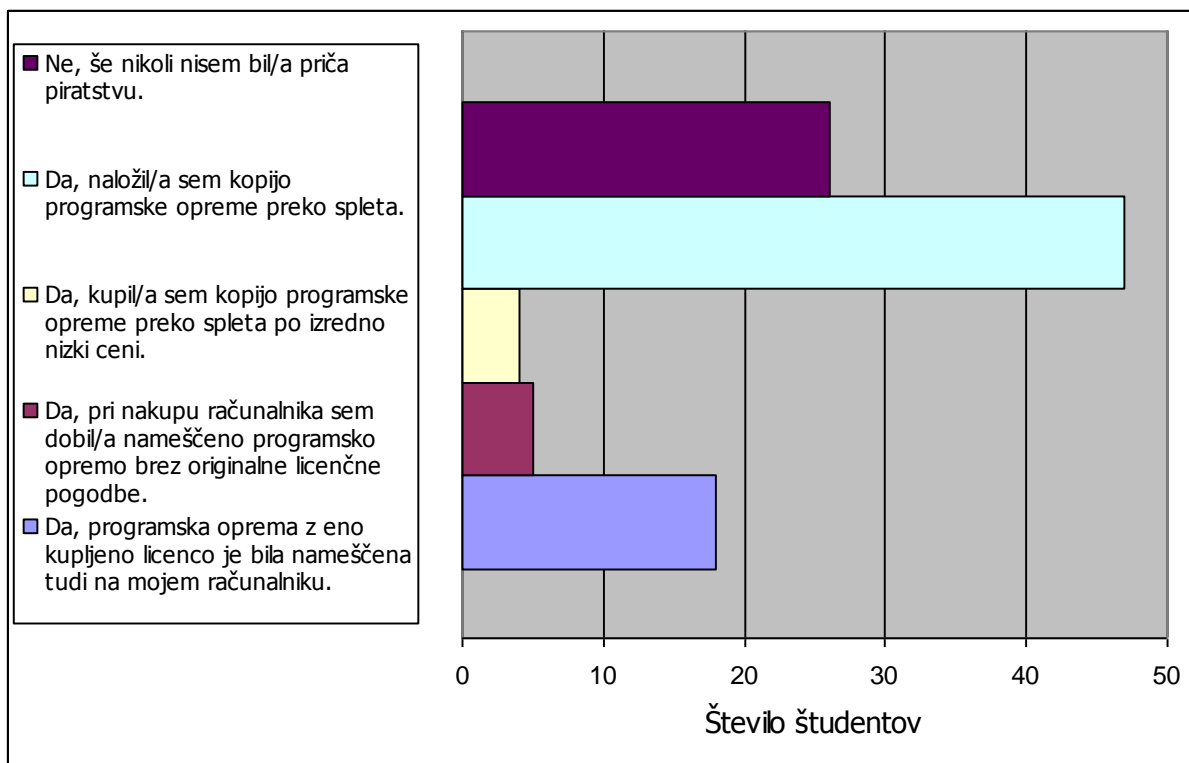
Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Da, programska oprema z eno kupljeno licenco je bila nameščena tudi na mojem računalniku.	18	18 %
b) Da, pri nakupu računalnika sem dobil/a nameščeno programsko opremo brez originalne licenčne pogodbe.	5	5 %
c) Da, kupil/a sem kopijo programske opreme preko spleta po izredno nizki ceni.	4	4 %
d) Da, naložil/a sem kopijo programske opreme preko spleta.	47	47 %
e) Ne, še nikoli nisem bil/a priča piratstvu.	26	26 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

47 odstotkov študentov je kopijo programske opreme naložilo preko spleta, kar kaže na visok delež nelegalnega prenosa datotek. 18 odstotkov študentov je uporabilo programsko opremo

z že aktivirano licenco. 5 odstotkov študentov trdi, da so dobili programsko opremo brez originalne licenčne pogodbe pri nakupu računalnika. 4 odstotki študentov trdijo, da so kupili kopijo programske opreme preko spleta po neverjetno nizki ceni, zato sklepajo, da gre v tem primeru verjetno za piratstvo. Samo 26 odstotkov študentov še nikoli ni bilo priča piratstvu.

Grafikon 7: Vpletenost v piratstvo programske opreme

Vir: Lastni vir

8. vprašanje: Menite, da je legalna programska oprema varnejša in zanesljivejša od nelegalne?

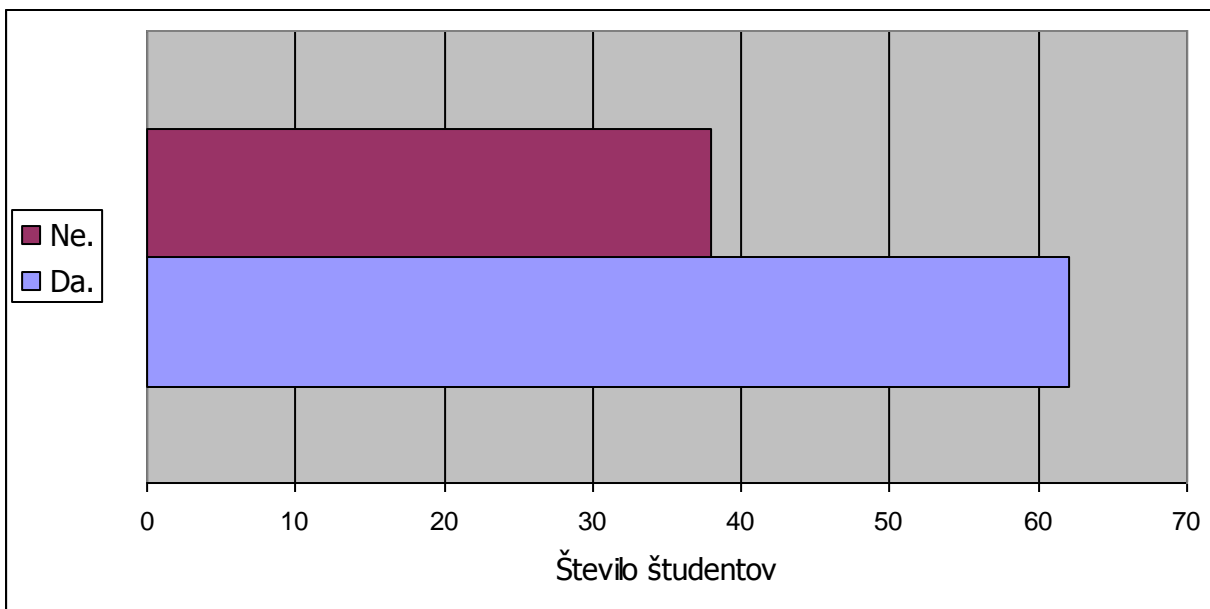
Tabela 8: Varnejša in zanesljivejša programska oprema

Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Da.	62	62 %
b) Ne.	38	38 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

62 odstotkov študentov je mnenja, da je legalna programska oprema varnejša in zanesljivejša od nelegalne, 38 odstotkov študentov pa meni obratno.

Grafikon 8: Varnejša in zanesljivejša programska oprema

Vir: Lastni vir

Vprašanje 9: Se strinjate s trditvijo, da zaščita intelektualne lastnine prinaša dejanske gospodarske koristi.

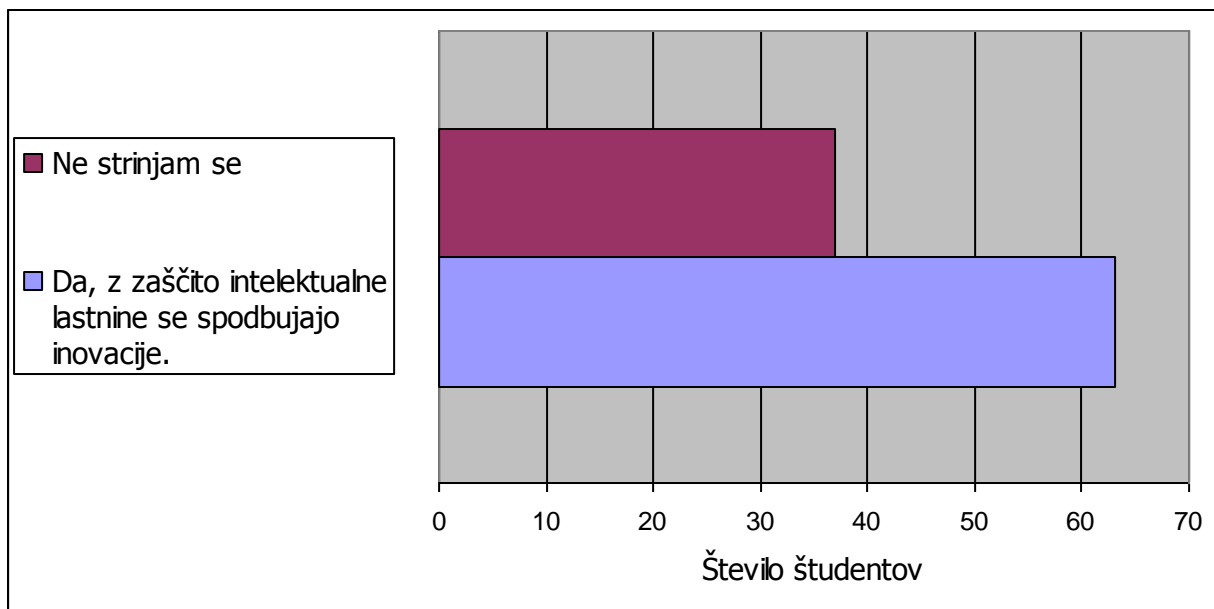
Tabela 9: Zaščita intelektualne lastnine prinaša gospodarske koristi

Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Da, celotnemu gospodarstvu.	32	32 %
b) Da, z zaščito intelektualne lastnine se spodbujajo inovacije.	31	31 %
c) Ne strinjam se.	37	37 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

Študentje se v večini ne strinjajo s trditvijo, ki pravi, da zaščita intelektualne lastnine prinaša dejanske gospodarske koristi (37 odstotkov). Druga odgovora sta si odstotkovno blizu, saj 32 odstotkov študentov meni, da zaščita intelektualne lastnine prinaša koristi celotnemu gospodarstvu, 31 odstotkov pa, da se spodbujajo inovacije.

Grafikon 9: Zaščita intelektualne lastnine prinaša gospodarske koristi

Vir: Lastni vir

Vprašanje 10: Veste, da se v Sloveniji piratstvo kaznuje?

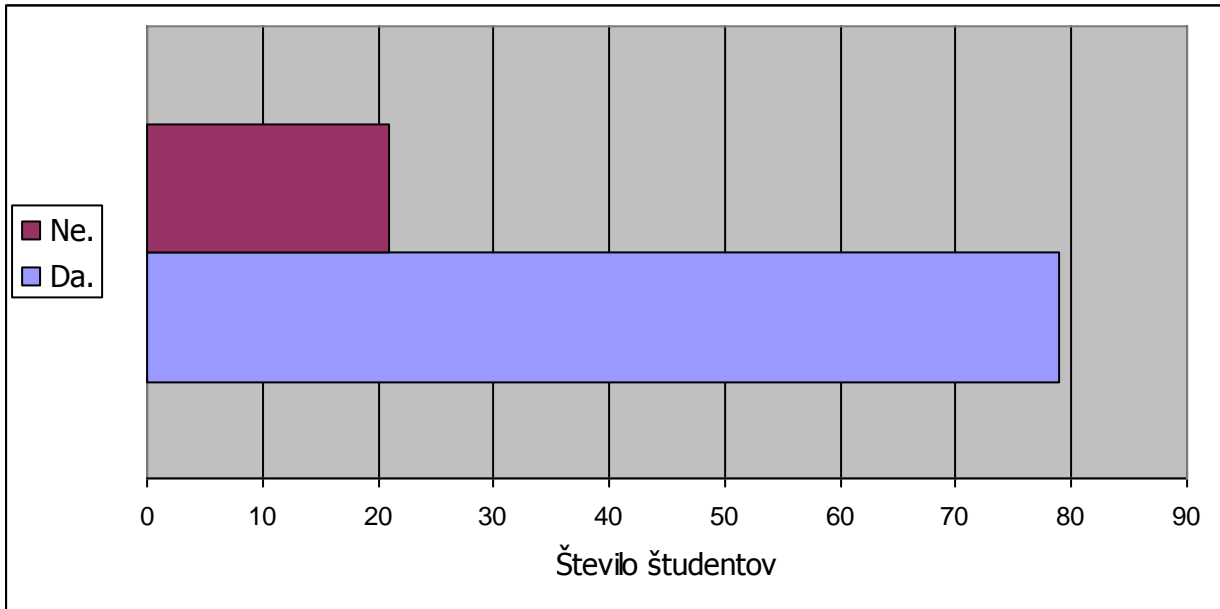
Tabela 10: Kaznivo piratstvo v Sloveniji

Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Da.	79	79 %
b) Ne.	21	21 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

Po analizi tega vprašanja je ugotovljeno, da kar 79 odstotkov študentov ve, da je piratstvo v Sloveniji kaznivo, 21 odstotkov študentov pa ne.

Grafikon 10: Kaznivo piratstvo v Sloveniji

Vir: Lastni vir

Vprašanje 11: Če ste kdaj uporabili piratstvo, kateri je bil razlog?

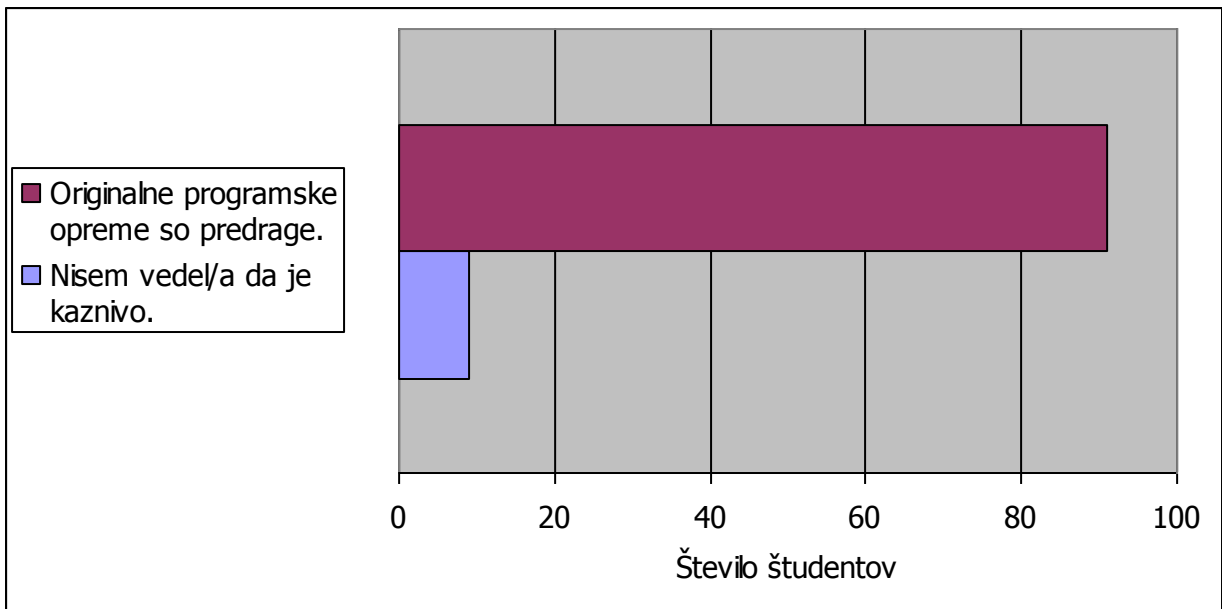
Tabela 11: Razlog za piratstvo

Možni odgovori	Število odgovorov	Odstotek
a) Originalne programske opreme so predrage.	91	91 %
b) Nisem vedel/a, da je kaznivo.	9	9 %
Skupaj	100	100 %

Vir: Lastni vir

Večina študentov je v veliki večini odgovorilo, da so bili v piratstvo vpleteni zaradi predrage originalne programske opreme (91 odstotkov), medtem ko je 9 odstotkov študentov mislilo, da je uporaba nelegalne programske opreme dovoljena.

Grafikon 11: Razlog za piratstvo

Vir: Lastni vir

9 ANALIZA IN SINTEZA REZULTATOV RAZISKAVE

Po opravljeni analizi raziskave v okviru diplomske naloge smo ugotovili, da velika večina študentov uporablja nelegalno programsko opremo. Delež tistih posameznikov, ki kupijo originalno programsko opremo, je skromen. Drugi študentje, ki programsko opremo kupijo, pa trdijo, da so pri nakupu le te pozorni najprej na ceno in nato na originalno embalažo z vsemi zaščitnimi znaki.

Zanimiv je podatek, da kljub visokemu deležu študentov, ki uporabljajo nelegalno programsko opremo, približno tri petine vprašanih pozna prednosti licenčne programske opreme. Prav tako so mnenja, da je legalna programska oprema varnejša in zanesljivejša. Prevladujoči delež je študentov, ki ločijo med legalno in nelegalno uporabo programske opreme.

Večina študentov (skoraj polovica vprašanih) je bila v piratstvo vpletena z nalaganjem programske opreme preko spleta. Le dobra petina trdi, da v piratstvo niso bili nikoli vpleteni.

Na vprašanje, ali so mnenja, da zaščita intelektualne lastnine prinaša gospodarske koristi, so študentje z večino odgovorili negativno, kar je presenetljivo.

Razlog, ki so ga navedli za vpletenost v piratstvo, je predraga programska oprema. Zanimiv je še podatek, da jih velika večina ve, da je piratstvo v Sloveniji kaznivo.

Tako ugotavljamo, da je veliko tistih, ki uporabljajo programsko opremo nezakonito, in sicer največkrat gre za nalaganje preko spleta. Razlog, zakaj je tako, je previsoka cena, gre pa tudi za hitrejši in preprostejši prenos preko spleta. Čeprav se večina zaveda zanesljivosti in varnosti originalne programske opreme, pa se vseeno odločijo za kaznivo dejanje. Menim, da se večina uporabnikov ne zaveda problema, s katerim se srečujemo, oziroma niso seznanjeni s to problematiko. Le ob podrobni preučitvi bi vsak posameznik spoznal škodo, ki jo povzročimo s takimi dejanji, in sicer avtorjem, založniški hiši, nazadnje pa tudi sebi.

S tem je potrjena hipoteza, ki je bila zastavljena na začetku, in sicer dokazati, da je med uporabniki programske opreme veliko tistih, ki uporabljajo nelegalno programsko opremo.

10 ZAKLJUČEK

Učinki piratstva se čutijo v celotni industriji programske opreme. Pogostokrat slišimo mnenje kršiteljev, ki menijo, da s svojo kršitvijo osebno ne oškodujejo založnika programske opreme, saj gre za ogromna in finančno uspešna podjetja. Ne zavedajo pa se, da se stroški piratstva kažejo v obliki višjih cen izdelkov za potrošnike.

Ugotavljamo, da se s piratsko uporabo programske opreme zmanjšata inovativnost in ustvarjalnost za novo in boljšo programsko opremo, saj se lastniki avtorskih pravic močno bojijo, da njihov izdelek ne bi bil zakonsko zaščiten. Dandanes je temelj naše družbe dobiček, ki je brez zaščite lahko veliko nižji oziroma zanemarljiv.

Čeprav so bili ljudje že od samega začetka uporabe interneta iznajdljivi pri prenašanju datotek, pa je bil prvi, ki je uvedel nov način prenašanja datotek, Napster, in sicer leta 1999. Šlo je za poenostavljen način, kjer so uporabniki poiskali ustrezna omrežja za izmenjavo datotek, imenovana peer-to-peer. Napsterja so sicer zaustavili in tožili, vendar so se kmalu pojavila številna druga omrežja peer-to-peer, ki se uporabljajo še dandanes in so še hitrejša in učinkovitejša (kot je BitTorrent).

Po mnenju nekaterih založnikov rešitev ne leži v zakonodaji, temveč v tehnologiji. V mislih imajo fizično preprečevanje kopiranja del, za katera ni plačano ustrezno nadomestilo. To so tako imenovani sistemi digitalnega upravljanja pravic ali DRM sistemi. DRM tehnologijo si lahko predstavljamo kot zapor, kjer se uporabnikom lahko odvzame pravica, ki jim je sicer po zakonu omogočena.

Naj omenimo še predlog k zmanjšanju piratstva profesorja Terryja Fisherja, ki meni, da bi morali ukiniti avtorske pravice na internetu. Tako bi vsak uporabnik plačal pristojbino za uporabo interneta, s tem pa bi avtor dela dobil nadomestilo, višina katerega bi bila odvisna od dejanske uporabe dela. Eden izmed obetavnejših predlogov, ki ga želijo realizirati v brazilskem avtorskem pravu in s katerim se delno tudi sama strinjam, je, da bi lahko legalizirali P2P omrežja izključno za zasebno rabo. Kar v praksi pomeni, da bi vsak uporabnik, ki bi preko takega omrežja prenesel program ali igro, mesečno plačeval določen znesek, s katerim bi se avtorjem povrnila denarna škoda.

Osebno dvomim v dobre strani piratstva, saj so vedno in povsod na voljo poskusne verzije vseh programov (predvsem pa računalniških iger). Zato se ne strinjam s trditvijo nekaterih posameznikov, da je nameščanje nelegalnih programov le testiranje pred nakupom, ki mu sledi nakup originalne programske opreme.

Danes je zelo lahko priti do nelegalne programske opreme. Spletne strani za izmenjavo videoposnetkov vsebujejo celo posnetke oziroma navodila, kako sneti in aktivirati programsko opremo brez kupljene licence. En primer take spletne strani je YouTube, ki ima na voljo kar nekaj videoposnetkov in nasvetov, kako dobiti kopijo programa ali igre, ki jo želimo. Menim, da bi bil eden izmed korakov k zmanjšanju piratstva tudi odstranitev teh posnetkov. Še več, menim, da bi jih bilo treba prepovedati.

Čeprav je originalna programska oprema nekoliko dražja, menim, da je vredna svoje cene, glede na prednosti, ki jih ponuja v primerjavi z neoriginalno programsko opremo.

LITERATURA

- Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK v Ljubljani, direktorica Liana Kalčina in Urad RS za intelektualno lastnino, direktor dr. Bojan Pretnar (1999). *Boj proti avdio in avdiovizualnemu piratstvu*. Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri Narodni in univerzitetni knjižnici: Urad RS za intelektualno lastnino. Ljubljana.
- STREL, Biserka (2007). *Kako zaščiti izum (Kdaj izum izponjuje pogoje patentne zaščite, kaj je patent in predpisi, ki urejajo postopek pridobitve patentnega varstva v Sloveniji)*. Planet GV, Ljubljana.
- STRNAD, Igor (2001). *Avtorsko pravo (dodatek h gradivu Pravo intelektualne lastnine)*. Pravna fakulteta, Maribor.
- ŠKRUBELJ, Janez (2008). *Hladna vojna in bitka za informacijsko tehnologijo*. Pasadena, Ljubljana.
- WECHTERSBAACH, Rado, LOKAR, Matija (2004). *Informatika*. DZS, d.d., Ljubljana

VIRI

- Adria Media Ljubljana, založništvo in trženje d.o.o. (2010). *Zaskrbljeni zaradi izgube podatkov ali kraje identitete s piratsko programsko opremo*. Dostopno 17.11.2010 na: <http://www.connect.si/splet/novice-5/zaskrbljeni-zaradi-izgube-podatkov-ali-kraje-identitete-s-piratsko-programsko-opremo/>
- ALEŠA PAGON (2009). Piratstvo in trgovina s ponarejenimi izdelki- vidik podjetij. Dostopno avgust 2011 na: <http://www.cek.ef.uni-lj.si/UPES/pagon344.pdf>
- ANA MILOVANOVIĆ (2010). Kraja intelektualne lastnine na spletu. Dostopno julij 2011 na: http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska_dela_1/pdfs/mb11_milovanovic-ana.pdf
- Business Software Alliance (2000). Upravljanje s programsko opremo, Priročnik za pravilen nakup in uporabo programske opreme. Dostopno junij 2011 na: http://www.bistrahisa.si/projekti/delo_na_daljavo/studije_analize/prirocnik_za_nakup_p_programske_opreme.pdf
- Business Software Alliance (2000-2011). Eight annual BSA global software 2010 piracy study. Dostopno junij 2011 na: http://portal.bsa.org/globalpiracy2010/downloads/study_pdf/2010_BSA_Piracy_Study-Standard.pdf
- Business Software Alliance (2000-2011). Piratstvo programske opreme v Sloveniji kljub gospodarski krizi pada. Dostopno 11.5.2010 na: http://portal.bsa.org/globalpiracy2009/pr/pr_slovenia.pdf
- Business Software Alliance (2000-2011). V slovenskih podjetjih še vedno veliko nezakonite programske opreme. Dostopno 4.4.2011 na: <http://www.bsa.org/country/News%20and%20Events/News%20Archives/sl/2011/sl-04052011-piracy.aspx>
- Business Software Alliance (2000-2011). O BSA in članih. Dostopno julij 2011 na: <http://www.bsa.org/country/BSA%20and%20Members.aspx>
- DEJAN BOHAK (2003). Upravljanje s programsko opremo in preprečevanje uporabe nezakonite programske opreme. Dostopno junij 2011 na: http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/bohak761.pdf
- Evropska unija (1995-2011). Dostop do zakonodaje Evropske unije. Dostopno julij 2011 na: <http://eur-lex.europa.eu/sl/index.htm>
- Faculty of Social Sciences (2002-2008). Dostopno julij 2011 na: <http://www.safe.si/c/1028/Piratstvo/?preid=0>
- IGN Entertainment (1996-2011). Is piracy good. Dostopno 30.11.2010 na: <http://uk.pc.ign.com/articles/118/1184546p1.html>
- (1994). Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ). Ur. list Rs, št. 23/99, 60/99, 40/04, 95/04, 37/05, 17/06, 55/08 (66/08), 89/08, 5/09.

- MATEJ KOVAČIČ (2006). Kršitve avtorskega prava na internetu. Dostopno 24.2.2006 na: <http://slo-tech.com/clanki/06001/>
- MegaGames.com (1998-2010). Blizzard: Fighting piracy is a losing battle. Dostopno 29.5.2010 na: <http://www.megagames.com/news/blizzard-fighting-piracy-losing-battle>
- Microsoft Corporation (2011). BSA novice. Dostopno 23.5.2006 na: <http://www.microsoft.com/slovenija/piratstvo/bsa/20060523.msp>
- Microsoft Corporation (2011). Kako piratstvo vpliva na nas. Dostopno julij 2011 na: http://www.microsoft.com/slovenija/piratstvo/vpliv_piratstva/vrste_piratstva.msp
- Microsoft Corporation (2011). Kako vedeti, ali kupujete originalni Windows. Dostopno julij 2011 na: <http://windows.microsoft.com/sl-SI/windows/genuine/what-to-look-for>
- Microsoft Corporation (2011). Microsoft se odziva na visoko stopnjo piratstva programske opreme. Dostopno 26.5.2010 na: <http://www.microsoft.com/slovenija/novinarji/Novica.aspx?c=52&naslov=Microsoft-se-odziva-na-visoko-stopnjo-piratstva-programске-opreme>
- Microsoft Corporation (2011). Zakaj so licence pomembne. Dostopno junij 2011 na: http://www.microsoft.com/slovenija/piratstvo/vpliv_piratstva/pomembnost_licenc.msp
- MILAN OSTERMAN (2003). Ekonomski vidiki uporabe nelegalne programske opreme. Dostopno junij 2011 na: http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/osterman827.pdf
- Ministrstvo za gospodarstvo Tržni inšpektorat RS (2011). O inšpektoratu. Dostopno julij 2011 na: http://www.ti.gov.si/si/o_inspektoratu/
- Neutron & Company (2010). Microsoftov odziv na visoko stopnjo piratstva programske opreme. Dostopno 26.5.2010 na: <http://www.racunalniske-novice.com/novice/programska-oprema/microsoft/windows/microsoftov-odziv-na-visoko-stopnjo-piratstva-programске-opreme.html>
- Piratska stranka Slovenije (2010). Ali se Piratska stranka zavzema za piratstvo. Dostopno avgust 2011 na: <http://www.piratskastranka.net/faq/ali-se-piratska-stranka-zavzema-za-piratstvo>
- R.R.Stallman (2002). Free software. Dostopno julij 2011 na: <http://vss.gimms.si/inf/OPS/gradiva/Licence.pdf>
- Študentsko društvo za razvoj medijev MiHeC - Media Help Center (2009). Dostopno julij 2011 na: <http://www.e-neo.si/si/atrativno/piratstvo-in-avtorske-pravice/>
- URSIL (2006-2010). Seznam vse veljavne zakonodaje s področja intelektualne lastnine. Dostopno junij 2011 na: <http://www.uil-sipo.si/uil/dodatno/koristni-viri/zakonodaja/mednarodne-pogodbe/>
- (1991). Ustava Republike Slovenije (URS). Ur. list RS, št. 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 69/04, 69/04, 68/06.
- Wikimedia Foundation, Inc. (2011a). Programska licenca. Dostopno julij 2011 na: http://sl.wikipedia.org/wiki/Programska_licenca
- Wikimedia Foundation, Inc. (2011b). Odprtokodna programska oprema. Dostopno julij 2011 na: http://sl.wikipedia.org/wiki/Odprtokodna_programska_oprema

- Wikimedia Foundation, Inc. (2011c). Lastniška programska oprema. Dostopno julij 2011 na:
http://translate.google.si/translate?hl=sl&langpair=en|sl&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Proprietary_software
- Wikimedia Foundation, Inc. (2011d). Commercial software. Dostopno julij 2011 na:
http://en.wikipedia.org/wiki/Commercial_software
- (1995). Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP). Ur. list RS, št. 9/01, 30/01, 85/01, 43/04, 58/04, 94/04, 17/06, 44/06, 139/06, 16/07, 68/08, 85/10.
- (2001). Zakon o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine (ZCUKPIL). Ur. list RS, št. 25/04.
- (2006). Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1). Ur. list RS, št. 26/07, 33/07, 67/07 (100/07), 10/08, 68/08, 23/09, 42/09, 65/09, 83/09, 33/11.
- (2001). Zakon o industrijski lastnini (ZIL-1). Ur. List RS, št. 96/02, 7/03, 37/04, 102/ 04, 20/06, 51/06.
- (1993). Zakon o varstvu konkurence (ZVK). Ur. list RS, št. 56/99, 110/02.

PRILOGE

Priloga 1: Anketni list

1. Spol:

- Ženski.
- Moški.

2. Starost:

- Do 20 let.
- Od 20 do 25 let.
- Nad 25 let.

3. Na kakšen način ste pridobili vašo trenutno programsko opremo?

- Skupaj z nakupom računalnika.
- Naložil/a sem si jo sam/a preko spleta.
- Prijatelj/ica mi je posodil CD, s katerim sem si naložil/a kopijo.
- Kupil/a sem originalno programsko opremo (z licenco).

4. Na kaj ste pozorni pri nakupu programske opreme?

- Na originalno embalažo z vsemi zaščitnimi znaki.
- Na ceno.
- Še nikoli nisem kupil/a programsko opremo.

5. Poznate prednosti licenčne programske opreme, kot sta dostop do tehnične podpore in zaščita pred vdori in škodljivo programsko kodo?

- Da.
- Ne.

6. Ločite med legalno in nelegalno uporabo programskih oprem?

- Da, uporaba programske opreme z eno kupljeno licenco na več različnih računalnikih, nalaganje programov z interneta ter programov za izmenjavo datotek P2P je nelegalno.
- Ne.

7. Ste bili že kdaj vpleteni v piratstvo programske opreme in na kakšen način?

- Da, programska oprema z eno kupljeno licenco je bila nameščena tudi na mojem računalniku.
- Da, pri nakupu računalnika sem dobil/a nameščeno programsko opremo brez originalne licenčne pogodbe.

- Da, kupil/a sem kopijo programske opreme preko spleta po izredni nizki ceni.
- Da, naložil/a sem kopijo programske opreme preko spleta.
- Ne, še nikoli nisem bil/a priča piratstvu.

8. Menite, da je legalna programska oprema varnejša in zanesljivejša od nelegalne?

- Da.
- Ne.

9. Se strinjate s trditvijo, da zaščita intelektualne lastnine prinaša dejanske gospodarske koristi?

- Da, celotnemu gospodarstvu.
- Da, z zaščito intelektualne lastnine se spodbujajo inovacije.
- Ne strinjam se.

10. Veste, da se v Sloveniji piratstvo kaznuje?

- Da.
- Ne.

11. Če ste že kdaj uporabili piratstvo, kateri je bil razlog?

- Originalne programske opreme so predrage.
- Nisem vedel/a, da je kaznivo.